

De kwaliteiten van de traditionele Nederlandse runder- en schapenrassen en de daarbij behorende gebruiksdoelen

Projectnummer 29

Tineke Abma
Johan Atema

Runderweg 6,
8219 PK Lelystad
tel. 06-4615 0594
e-mail: szh@planet.nl
www.szh.nl

De kwaliteiten van de traditionele Nederlandse runder- en schapenrassen en de daar bijbehorende gebruiksdoelen

In opdracht van:
'Stichting Zeldzame Huisdierrassen'

Auteurs:
Tineke Abma 861219003
Johan Atema 890125001

Projectnummer (SZH): 29
Projectnummer (Van Hall Larenstein): 595244

Leeuwarden, december 2010

Voorwoord

Dit rapport is geschreven in het kader van een afstudeeropdracht. Deze afstudeeropdracht is een onderdeel van de hoofdfase van de opleiding dier- en veehouderij op de Hogeschool Van Hall-Larenstein te Leeuwarden.

Deze afstudeeropdracht is gemaakt in de periode van april tot december 2010 in opdracht van de Stichting Zeldzame Huisdierrassen.

Er is onderzoek gedaan naar de kwaliteiten van runder- en schapenrassen. Dit is gedaan door middel van literatuuronderzoek en door interviews, van elk onderzocht ras is één houder geïnterviewd.

Graag willen wij de mensen die we hebben geïnterviewd - Theus de Ruig, Antoon Klomp, Gerben Engwerda, Geert Kok, Arnold van der Veen, Johan van der Wijst, Annelies Nieukerken, Maarten Willem Volkers, familie De Ram, Sjraar van Beek, Daphne van Rooden, Marianne Duinkerken, Nelleke Meersma en Co de Wildt - bedanken voor de informatieve en leuke gesprekken. In het bijzonder willen wij de begeleiders van SZH, - Miriam van Straten en Ank Zegwaard - bedanken voor de opbouwende kritiek tijdens de besprekingen. Verder willen wij onze begeleiders, - docenten van het Van Hall Instituut, de heer A. Baken en de heer E. Elzinga - bedanken voor de adviezen tijdens het onderzoek. Tevens hebben zij ons wegwijs gemaakt in het schrijven en het opmaken van het verslag.

Tineke Abma
Johan Atema

Leeuwarden, 8 oktober 2010

Samenvatting

In 1976 is de stichting zeldzame huisdierrassen opgericht. De stichting werd opgericht omdat er een aantal oorspronkelijke Nederlandse landbouwrassen dreigde uit te sterven.

Ook de traditionele runder en schapenrassen in Nederland zijn zeldzaam geworden omdat men meer productieve rassen ging gebruiken.

Over de kwaliteiten van de runder en schapenrassen is nog onvoldoende bekend en onvoldoende gebundeld. Dat wordt in dit rapport gedaan.

Om meer te weten te komen over de kwaliteiten van traditionele Nederlandse runder en schapenrassen worden de volgende vragen beantwoord:

- Welke kwaliteiten zijn kenmerkend voor de zeldzame rassen?
- Hoe en voor welke functies kunnen deze kwaliteiten worden benut?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden is er een literatuuronderzoek gedaan en is er per ras een houder geïnterviewd.

De kwaliteiten zijn verdeeld in de volgende categorieën:

- Productie, dit wordt gedefinieerd als het maken/vervaardigen van iets. In dit rapport is dit de productie van melk, vlees, wol en nakomelingen.
- Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu, hierbij wordt rekening gehouden met levensduur, voergedrag, algehele gezondheid, mestproductie.
- Gedrag/karakter, hierbij wordt rekening gehouden met moederinstinct, mens/dierrelatie, melkbaarheid en bij schapen met kudde-instinct.
- Robuustheid, hierbij wordt rekening gehouden met afkalfgemak, geboortegemak, de omgang met wisselende omstandigheden, uivorm en benen en klauwen.
- Cultuurhistorische waarde, hierbij wordt gekeken naar de volgende punten: weergegeven op schilderijen sinds en beschreven sinds.
- Genetische diversiteit, hierbij wordt gekeken naar de volgende punten: Aantal dieren en het inteeltpercentage.

Uit het literatuuronderzoek en de interviews volgt een matrix waarin de kwaliteiten per ras worden weergegeven. Dit vormt het antwoord op de eerste hoofdvraag.

De gebruiksdoelen die in dit rapport behandeld worden zijn:

- Intensieve melkveehouderij; hierbij is het belangrijk dat de dieren een hoge melkproductie hebben met goede gehalten. Ook moeten de dieren goed om kunnen gaan met krachtvoerachtige producten.
- Extensieve melkveehouderij; de dieren moeten melk kunnen produceren op structuurrijk en eiwitarm voer. Verder moeten ze goed om kunnen gaan met wisselende omstandigheden.
- Intensieve vleesveehouderij; een hoge groeisnelheid zonder te vervetten is belangrijk.
- Extensieve vleesveehouderij; de dieren moeten vlees aan zetten op structuurrijk en eiwitarm voer, goed om kunnen gaan met wisselende omstandigheden en een goed moederinstinct hebben.
- Natuur begrazing; de dieren moeten goed om kunnen gaan met een lage kwaliteit voer, de geboorten moeten gemakkelijk zijn, het moederinstinct moet goed zijn en het kudde instinct moet goed zijn.
- Kinderboerderij/zorgboerderij; de dieren moeten een zachtaardig karakter hebben tegenover mensen en goed om kunnen gaan met wisselende omstandigheden.

De discussie: tijdens het literatuuronderzoek is niet alle beschikbare informatie benut en er is onvoldoende goed onderbouwde informatie beschikbaar. Bij de interviews is er maar een houder per ras geïnterviewd.

De conclusies die getrokken zijn, zijn:

- Zeldzame rassen moeten in de toekomst behouden blijven vanwege de kwaliteiten die ze bezitten.
- Om de genetische diversiteit van de rassen te behouden zijn fok zuivere dieren noodzakelijk.
- Er is weinig onderzoek verricht naar de kwaliteiten van de verschillende rassen.
- Er is weinig onderzoek verricht naar de gebruiksdoelen en de kwaliteiten die deze doelen vereisen.
- Een belangrijke kwaliteit van de traditionele Nederlandse runder en schapenrassen is de cultuurhistorische waarde die de dieren hebben.

Waarbij de volgende aanbevelingen van toepassing zijn:

- Om de rassen te behouden is het aan te bevelen zuivere dieren te fokken.
- Er zou meer onderzoek moeten worden gedaan naar de kwaliteiten die de rassen bezitten.
- Meer onderzoek is gewenst naar welke kwaliteiten nodig zijn voor de gebruiksdoelen.
- Bij de keuze voor een ras zou er bewuster moeten worden gekeken naar de kwaliteiten die nodig worden geacht voor het desbetreffende gebruiksdoel.
- De traditionele runder en schapenrassen kunnen vermarkt worden met behulp van de kwaliteit cultuurhistorische waarde.

Inhoudsop vgave

1. Inleiding	10
1.1 Algemeen	10
1.2 Onderzoeksvragen	10
1.3 Methode van onderzoek	11
1.3.1 Literatuur	11
1.4 Opbouw verslag	11
2. Definities	12
2.1 Definities kwaliteiten	12
2.1.1 Productie	13
2.1.2 Duurzaamheid/de mate van de belasting van het milieu	14
2.1.3 Gedrag / Karakter	16
2.1.4 Robuustheid	17
2.1.5 Cultuurhistorische waarde	18
2.1.6 Genetische diversiteit	18
2.2 Definities gebruiksdoelen	20
2.2.1 Intensieve melkveehouderij	20
2.2.2 Extensieve melkveehouderij	20
2.2.3 Intensieve vleesveehouderij	21
2.2.4 Extensieve vleesveehouderij	21
2.2.5 Natuur/landschapsbegrazing	22
2.2.6 Kinderboerderij/zorgboerderij	23
3. Resultaten	24
3.1 Blaarkop	24
3.1.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	24
3.1.2 Productie	24
3.1.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu	25
3.1.4 Gedrag/karakter	25
3.1.5 Robuustheid/exterieur	25
3.1.6 Cultuurhistorische waarde	26
3.1.7 Genetische diversiteit	26
3.1.8 Samenvatting Interview Blaarkop	26
3.2 Brandrood	28
3.2.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	28
3.2.2 Productie	28
3.2.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu	29
3.2.4 Gedrag/karakter	29
3.2.5 Robuustheid/exterieur	29
3.2.6 Cultuurhistorische waarde	29
3.2.7 Genetische diversiteit	29
3.2.8 Samenvatting Interview Brandrood	29
3.3 Fries Hollands	31
3.3.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	31
3.3.2 Productie	31
3.3.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu	32
3.3.4 Gedrag/karakter	32
3.3.4 Robuustheid/exterieur	32

3.3.5 Cultuurhistorische waarde	32
3.3.6 Genetische diversiteit	32
3.3.7 Samenvatting interview Fries Hollands	32
3.4 Fries Roodbont	34
3.4.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	34
3.4.2 Productie	34
3.4.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu	35
3.4.4 Gedrag/karakter	35
3.4.5 Robuustheid/exterieur	35
3.4.6 Cultuurhistorische waarde	35
3.4.7 Genetische diversiteit	35
3.4.8 Samenvatting interview Fries Roodbont	36
3.5 Lakenvelder	37
3.5.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	37
3.5.2 Productie	37
3.5.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu	37
3.5.4 Gedrag/karakter	38
3.5.5 Robuustheid/exterieur	38
3.5.6 Cultuurhistorische waarde	38
3.5.7 Genetische diversiteit	38
3.5.8 Samenvatting interview Lakenvelder	39
3.6 Witrik	41
3.6.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	41
3.6.2 Productie	41
3.6.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu	41
3.6.4 Gedrag/karakter	42
3.6.5 Robuustheid/exterieur	42
3.6.6 Cultuurhistorische waarde	42
3.6.7 Genetische diversiteit	42
3.6.8 Samenvatting interview Witrik	42
3.7 MRIJ	44
3.7.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	44
3.7.2 Productie	44
3.7.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu	44
3.7.4 Gedrag/karakter	45
3.7.5 Robuustheid/exterieur	45
3.7.6 Cultuurhistorische waarde	45
3.7.7 Genetische diversiteit	45
3.7.8 Samenvatting interview MRIJ	45
3.8 Schoonebeker	47
3.8.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	47
3.8.2 Productie	47
3.8.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.	48
3.8.4 Gedrag/karakter	48
3.8.5 Robuustheid/exterieur	48
3.8.6 Cultuurhistorische waarde	48
3.8.7 Genetische diversiteit	48
3.8.8 Samenvatting Interview Schoonebeker	49
3.9 Veluws Heideschaap	51
3.9.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	51

3.9.2 Productie	51
3.9.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.	51
3.9.4 Gedrag/karakter	52
3.9.5 Robuustheid/exterieur	52
3.9.6 Cultuurhistorische waarde	52
3.9.7 Genetische diversiteit	52
3.9.8 Samenvatting interview Veluws Heideschaap	52
3.10 Zwartbles	54
3.10.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	54
3.10.2 Productie	54
3.10.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.	54
3.10.4 Gedrag/karakter	55
3.10.5 Robuustheid/exterieur	55
3.10.6 Cultuurhistorische waarde	55
3.10.7 Genetische diversiteit	55
3.10.8 Samenvatting interview Zwartbles	55
3.11 Kempisch Heideschaap	57
3.11.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	57
3.11.2 Productie	57
3.11.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.	58
3.11.4 Gedrag/karakter	58
3.11.5 Robuustheid/exterieur	58
3.11.6 Cultuurhistorische waarde	58
3.11.7 Genetische diversiteit	58
3.11.8 Samenvatting interview Kempisch Heideschaap	58
3.12 Mergellandschaap	60
3.12.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	60
3.12.2 Productie	60
3.12.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.	61
3.12.4 Gedrag/karakter	61
3.12.5 Robuustheid/exterieur	61
3.12.6 Cultuurhistorische waarde	61
3.12.7 Genetische diversiteit	61
3.13 Fries en Zeeuws Melkschaap	63
3.13.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	63
3.13.2 Productie	63
3.13.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.	64
3.13.4 Gedrag/karakter	64
3.13.5 Robuustheid/exterieur	64
3.13.6 Cultuurhistorische waarde	64
3.13.7 Genetische diversiteit	64
3.13.8 Samenvatting interview Fries en Zeeuws melkschaap	64
3.14 Blauwe Texelaar	66
3.14.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	66
3.14.2 Productie	66
3.14.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.	67
3.14.4 Gedrag/karakter	67
3.14.5 Robuustheid/exterieur	67
3.14.6 Cultuurhistorische waarde	67
3.14.7 Genetische diversiteit	67

3.14.8 Samenvatting interview Blauwe Texelaar	67
3.15 Drents Heideschaap	69
3.15.1 Algemene kenmerken/aftekeningen	69
3.15.2 Productie	69
3.15.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.	70
3.15.4 Gedrag/karakter	70
3.15.5 Robuustheid/exterieur	70
3.15.6 Cultuurhistorische waarde	70
3.15.7 Genetische diversiteit	70
3.16 Kwaliteiten runderrassen	72
3.17 Kwaliteiten schapenrassen	73
3.18 Confrontatiematrix runderrassen	74
3.19 Confrontatiematrix schapenrassen	75
3.20 Samenvatting gebruiksdoelen	76
4. Discussie	77
5. Conclusie	78
6. Aanbevelingen	79
7. Bronnenlijst	80
Bijlage 1: Namenlijst geïnterviewde personen	82
Bijlage 2: Beschrijving van de te meten punten	83
Bijlage 3: Interview	84

1. Inleiding

1.1 Algemeen

Omdat de diversiteit onder de landbouwhuisdieren in Nederland verminderde en diverse oorspronkelijk gebruikte rassen dreigden uit te sterven, is in 1976 De Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH) opgericht. De SZH zet zich in voor het behoud van deze zeldzaam geworden rassen. Daarbij is het van belang, om de biodiversiteit die er nog is te behouden. Biodiversiteit is de verscheidenheid van het leven op aarde. Ecosystemen, soorten en genen zorgen er in hun voortdurende onderlinge wisselwerking voor, dat de aarde leefbaar blijft. Eigenschappen van zeldzame runderrassen zouden in de toekomst van waarde kunnen zijn in de landbouw door veranderde omstandigheden. Bij bijvoorbeeld een verbod op onthoornen, kunnen zeldzame rassen die genetische hoornloosheid vererven van pas komen. Behouden is echter niet genoeg: wanneer de redders van de rassen weg zouden vallen, raken de rassen immers alsnog verloren. Daarom moet er voor gezorgd worden dat de rassen gebruikt worden. Zo kunnen de populaties in stand gehouden worden. Hiervoor dient te worden onderzocht welke kwaliteiten de verschillende rassen bezitten, en hoe je gebruik kunt maken van deze specifieke kwaliteiten.

De kwaliteiten van deze zeldzaam geworden rassen zijn onvoldoende bekend en voor zover wel bekend, zijn de gegevens onvoldoende gebundeld. Het is niet duidelijk welk ras het best gebruikt kan worden voor welk gebruiksdoel. De gebruiksdoelen zijn na verloop van tijd veranderd per ras. Er zijn gebruiksdoelen overgenomen door andere rassen en er zijn nieuwe rassen bijgekomen. Het is belangrijk om er achter te komen welke kwaliteiten deze rassen hebben en hoe deze kwaliteiten benut kunnen worden. Om hier achter te komen, is er een definitie van kwaliteit nodig. Deze rassen met een bepaald CV moeten als het ware 'solliciteren' naar een gebruiksdoel.

De doelstelling van dit onderzoek is om van een aantal schapen- en runderrassen vast te stellen over welke kwaliteiten ze beschikken en voor welke gebruiksdoelen deze kwaliteiten geschikt zijn. Wanneer je het vergelijkt met solliciteren, is het de bedoeling om een 'CV' voor deze rassen te maken en uit te vinden op welke functies de rassen het beste kunnen 'solliciteren'. Met deze CV wordt bedoeld dat de levensloop wordt beschreven van het ras. Dit hangt samen met de cultuurhistorische waarde van het ras. Om het 'CV' op te kunnen stellen moeten de kenmerken en kwaliteiten per ras vastgesteld worden. Dit wordt gedaan voor de volgende runderrassen: Blaarkop, Witrik, MRIJ, Lakenvelder, Brandrode rund, Fries Hollands en Fries Roodbont. Voor de volgende schapenrassen wordt dit onderzocht: Kempisch heideschaap, Drents heideschaap, Veluws heideschaap, Mergellander, Schoonebeker, Zwartbles, Blauwe Texelaar en het Friesch en Zeeuws Melkschaap

1.2 Onderzoeksvragen

Er zijn twee hoofdvragen gedefinieerd. De vragen gelden voor elk ras en worden per ras onderzocht en beantwoord.

- 1) Welke kwaliteiten zijn kenmerkend voor de genoemde zeldzame rassen?
- 2) Hoe, en voor welke functies, kunnen deze eigenschappen worden benut?

1.3 Methode van onderzoek

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, is literatuuronderzoek gedaan en zijn houders van zeldzame runderen geïnterviewd.

1.3.1 Literatuur

Er is een literatuuronderzoek gedaan naar de ontwikkeling van de kwaliteiten van traditionele Nederlandse runder- en schapenrassen. De ontwikkeling van de kwaliteiten zijn onderdeel van het CV van de traditionele Nederlandse runder- en schapenrassen. De volgende kwaliteiten of kenmerken van de rassen worden onderscheiden:

- Productie(melk, vlees & wol)
- Duurzaamheid / de mate van belasting van het milieu
- Gedrag / karakter
- Robuustheid
- Cultuurhistorische waarde
- Genetische biodiversiteit

Eerst zijn de kwaliteiten gedefinieerd, daarna is de ontwikkeling van de kwaliteiten van de rassen beschreven. Deze kwaliteiten staan in tabellen uitgezet tegenover de traditionele rassen. Er is een tabel voor de runderrassen en een tabel van de schapenrassen. Verder worden de gebruiksdoelen gedefinieerd en er wordt omschreven welke kwaliteiten er bij welke gebruiksdoelen passen. In 2 matrices kan afgelezen worden voor welke gebruiksdoelen de rassen (het meest) geschikt zijn.

1.3.2 Interviews

Er is per ras één houder geïnterviewd. Deze houder heeft veel kennis over dit ras. Resultaten van het literatuuronderzoek worden met het praktijkonderzoek aangevuld. In de praktijk zijn de meeste geïnterviewde personen bestuurslid of vooraanstaand lid van het stamboek. De geïnterviewde kan ook eigenaar of medewerker zijn van een erkend fokbedrijf van dit ras. Met behulp van het interview wordt het perspectief van het literatuuronderzoek verbreed. Daarom wordt het interview half gestructureerd. Dit betekent dat het interview wel per punt vastgesteld is op papier, maar dat de vragen zo open mogelijk gesteld worden, zodat de houder van het ras, zo veel mogelijk zijn/haar eigen inbreng kan geven in het interview. De resultaten van het literatuuronderzoek worden aangevuld met de gegevens uit de interviews en deze worden in een matrix gezet tegenover de verschillende gedefinieerde gebruiksdoelen. Deze matrix beantwoordt de onderzoeksvragen per ras.

1.4 Opbouw verslag

In 2.1 worden de verschillende kwaliteiten waar de rassen op worden beoordeeld gedefinieerd. De gebruiksdoelen worden in 2.2 gedefinieerd. In hoofdstuk 3 worden de resultaten weergegeven. Hier worden de literatuurresultaten weergegeven en een samenvatting van de interviews per ras. De resultaten worden ook in tabellen weergegeven, waarbij de kwaliteiten weergegeven worden per ras. En er staan 2 matrices in waar de (best) passende gebruiksdoelen per ras worden weergegeven. In hoofdstuk 4 staat de discussie. Hoofdstuk 5 is de conclusie en hoofdstuk 6 zijn de aanbevelingen.

2. Definities

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat in dit onderzoek wordt verstaan onder de verschillende kwaliteiten en een gebruiksdoel. De volgende kwaliteiten worden onderscheiden: productie, duurzaamheid/mate van belasting van het milieu, gedrag/karakter, robuustheid, cultuurhistorische waarde en genetische diversiteit.

Ook de verschillende gebruiksdoelen worden omschreven. Hiervoor wordt de volgende indeling benut: natuurbegrazing, intensieve melkproductie, extensieve melkproductie, intensieve vleesproductie, extensieve vleesproductie en recreatie.

2.1 Definities kwaliteiten

Een belangrijk begrip in dit rapport is kwaliteit. Een kwaliteit kan niet altijd in een cijfer worden uitgedrukt. Hieronder staat kwaliteit op meerdere manieren omschreven en er wordt beschreven hoe het begrip kwaliteit in dit onderzoek gebruikt wordt.

Het Etymologisch woordenboek (2003-2009) omschrijft kwaliteit als een hoedanigheid of een goede eigenschap. In het vroeg nieuw Nederlands werd kwaliteit (qualiteit) omschreven als hoedanigheid of gesteldheid. Afgeleid van het Frans (qualité), dat weer afgeleid is van het Latijn (qualitatus), is kwaliteit omschreven als hoedanigheid of eigenschap.

In dit rapport wordt kwaliteit gezien als een eigenschap van de rassen.

Geciteerd uit Van Dale (2005) betekent kwaliteit het volgende:

- a. *‘hoedanigheid, vooral van stoffen en waren met betrekking tot het gebruik dat ervan gemaakt moet worden. Het synoniem van kwaliteit is deugdelijkheid.’*
- b. *‘eigenschap vooral van personen.’*
- c. *‘hoedanigheid, staat, vaardigheid, functie’*

In dit rapport wordt kwaliteit gedefinieerd als een eigenschap. Namelijk, zijn de rassen deugdelijk als het gaat om bijvoorbeeld gedrag./karakter of robuustheid? De kwaliteit kan ook de vaardigheid van de rassen zijn. Een vaardigheid van rassen, is bijvoorbeeld de productie. Het beantwoorden aan de gebruiksdoelen is een functie van de rassen. Van de gebruiksdoelen worden de definities gegeven na de definities van de kwaliteiten. De definitie *‘eigenschap, vooral van personen’* wordt in dit rapport veranderd in *‘eigenschap van dieren’*.

De kwaliteiten in het kader van dit onderzoek, zijn de kwaliteiten van de runder- en schapenrassen. Deze kwaliteiten kunnen ook omschreven worden als geschiktheid voor gebruik. Dit is afhankelijk van het gebruiksdoel waarvoor het wordt gebruikt.

Kwaliteit betekent in dit rapport de eigenschappen van de rassen of de deugdelijkheid of de vaardigheid van de rassen. Kwaliteit is de geschiktheid die het ras heeft voor het gebruik. De uitkomsten van het onderzoek zijn de ‘Curriculum Vitae’ van de rassen. Hierin worden de ontwikkelingen van de kwaliteiten beschreven. De definities van deze kwaliteiten staan hieronder. Met deze kwaliteiten kan gesolliciteerd worden naar de gebruiksdoelen.

2.1.1 Productie

Productie is een van de kwaliteiten van de rassen in dit onderzoek. Er is voor productie gekozen, omdat dit de oorspronkelijke reden was waarom deze rassen vroeger gehouden werden, maar het is ook de reden waarom deze rassen nu aan het verdwijnen zijn.

Hieronder staat productie en produceren geciteerd uit Van Dale (2005):

‘Productie: 1. het overleggen of het in geding brengen: Het in geding gebrachte stuk zelf. Vb. voortbrenging door inspanningen arbeid o.m. van wat er in de natuur aanwezig is.- ‘

Bij productie hoort het werkwoord produceren. Produceren geciteerd uit Van Dale (2005):

‘Produceren: 1. overleggen; 2. Als product opleveren 3. Producen. Het synoniem is voortbrengen of maken.’

In dit verslag wordt onder productie verstaan; het voortbrengen of het maken van iets. De koeien en schapen vervaardigen, of te wel maken, melk, vlees, en nakomelingen. Schapen maken tevens wol.

Melk wordt gemeten in kg melk per lactatie. Verder wordt het vetpercentage en eiwitpercentage gemeten. Melkvet is belangrijk omdat hiervan boter wordt gemaakt. Melkeiwit is belangrijk omdat hiervan kaas wordt gemaakt.

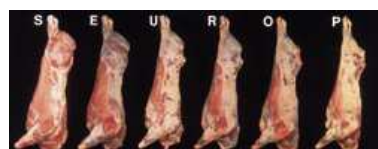
Volgens CR-Delta (2009) was het rollend jaargemiddelde van de Nederlandse melkkoeien in 2009 8.218 kg melk per lactatie bij een gemiddelde leeftijd van 4.09. Het vetpercentage was daarbij gemiddeld 4,35 en het eiwitpercentage was daarbij gemiddeld 3,52.

Melkschapen geven ongeveer 400 tot 700 kg melk per lactatie. Het vetgehalte is 6 tot 7 procent en het eiwitgehalte is 5 tot 6 procent(schapennet.nl, 2001).

De vleesproductie van een dier is in dit rapport op twee manieren gemeten. Ten eerste is er gemeten in kg geslacht gewicht, ten tweede is de kwaliteit bepaald aan de hand van de criteria uit de onderstaande tabel.

Bevleesdheid	S	Superieur bevleesd
	E	Uitstekend
	U	Zeer goed
	R	Goed
	O	Matig
	P	Gering bevleesd

Tabel 1: Kwaliteit (Handboek melkveehouderij 2009)

Afbeelding 1 Kwaliteit(PVE, 2008)

Bovenstaande tabel is ook bevestigd door PVE (Productschappen Vee Vlees en Eieren). Bij de tabel wordt uitgelegd dat deze manier van meten van vleeskwaliteit alleen verplicht

gehandhaafd wordt op grote slachterijen, die meer dan 75 runderen per week slachten. De kleinere ambachtelijke slagerijen kunnen een eigen uitleg van de kwaliteit van het vlees handhaven (PVE, 2008).

Het gemiddelde gewicht dat overblijft van een rund na slachting, is in 2010 308,41 kilogram. Bij dit gemiddelde zijn de vlees- en melkrunderen van beide geslachten meegenomen (PVE, 2008).

Het gemiddelde gewicht dat overblijft van een schaap na slachting, is ongeveer 22 kg. Dit zijn de rammen en oaien door elkaar genomen van het Swifterras (De Boer, 1989).

In dit rapport is gelet op kilogram geslacht gewicht bij zowel het runderras als het schapenras. De kwaliteit is gemeten volgens de normen die hiervoor zijn aangegeven door het Productschap van vee, vlees en eieren. Er is gemeten volgens het SEUROP-schema.

Bij schapen is wol een product dat geproduceerd wordt. Deze productie wordt gemeten in kilogram per schaap per jaar en in kwaliteit volgens de onderstaande criteria, waarbij type I de beste kwaliteit is en type IV is de slechtste kwaliteit (zie tabel 2).

Wolkwaliteit	(witte, schone, zuivere wol van regelmatige lengte)	Type I
	(witte, onzuivere en gele wol van onregelmatige lengte)	Type II
	(taaie, vervilte wol)	Type II
	Zwart	Type III
	Bont	Type III
	Heide_ en harige wol	Type III
	Uitsorteringen (wit/bont)	Type IV
	Strowol	Type IV

Tabel 2: Wol kwaliteit (schapennet.com)

In dit rapport wordt gekeken naar de hoeveelheid wol die het schaap per jaar produceert in kilo's. Ook wordt gekeken naar de wolkwaliteit volgens het bovenstaande tabel.

Het aantal nakomelingen van de koeien en de schapen valt ook onder productie. In dit rapport wordt het aantal nakomelingen per jaar per schapenras bekeken en voor de runderen wordt er gekeken naar de tussenkalftijd.

2.1.2 Duurzaamheid/de mate van de belasting van het milieu

Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu is een kwaliteit waar steeds vaker op gelet wordt. Duurzaamheid is een kwaliteit die bij ieder gebruiksdoel gewenst is.

Van Dale (2005) omschrijft duurzaam als: '1. Geschikt, bestemd om te duren, weinig vergankelijk. Synoniem is bestendig. 2. Lang aanhoudend, voor lange tijd.

Bestendig wordt door Van Dale (2005) Geciteerd als: 'In stand blijvend'
Volgens het Kramers woordenboek is de betekenis van duurzaamheid: 'van lange duur'; 'blijvend, lang goedblijvend' (Coenders, 1996)

In dit rapport, wordt duurzaamheid ook omschreven als lang aanhoudend, in stand blijvend. Een voorbeeld van duurzaam is een hoge levensduur. De duur van het leven van het dier is

lang aanhoudend. Het leven van het dier blijft in stand. Levensduur wordt in dit rapport gemeten in jaren.

Volgens J.K. Oldenbroek, wordt van duurzaamheid gesproken wanneer het voer efficiënt wordt omgezet in melkproductie. Door gebruik van minder voer voor meer melk wordt de belasting van het milieu kleiner, omdat er minder voer geproduceerd en vervoerd hoeft te worden. Dit zorgt ook weer voor een lagere mestproductie en dit zorgt voor een mindere belasting van het milieu (Oldenbroek, 1988).

In een rapport van LNV over verduurzaming van biologische sector wordt duurzaamheid anders beschreven. Hier delen ze het begrip op in drie delen: planet, people en profit. Binnen deze drie dimensies is er sprake van verschillende thema's. Voor 'planet' worden de volgende thema's onderscheiden: milieu, energie en klimaat, natuur en landschap. Voor people worden deze thema's onderscheiden: dierenwelzijn, voedselkwaliteit en arbeid. Tenslotte worden de volgende thema's opgedeeld bij profit: gewas- en dieropbrengsten en bedrijfsinkomen. Volgens het rapport, wordt van duurzaamheid gesproken als er tussen deze dimensies een evenwicht ontstaat (Ruis e.a., 2010)

In een ander onderzoek wordt een definitie van duurzaamheid gegeven afkomstig uit interviews/enquêtes met veehouders. In deze definitie zijn veel overeenkomsten te vinden met de andere definities. Deze definitie is gericht op duurzaamheid met betrekking tot melkveehouderij. Binnen dit onderzoek wordt duurzaamheid beschreven als: *“Duurzaamheid is een maat voor de inspanningen van de melkveehouder die er op zijn gericht de gedwongen afvoer te verminderen en de vrijwillige afvoer te vertragen op een economisch haalbare wijze en met begrip voor de publieke opinie.”* Wat opvallend is, is dat de veehouders geen aandacht schenken aan het deel 'planet' maar, zich met het oog op duurzaamheid veel meer bezighouden met de dieren (Van Laarhoven & Van der Kolk, 2005).

In een Deens/Noors onderzoek wordt duurzaamheid opgedeeld in de drie P's (People, Planet en Profit). Hier wordt aangeduid dat een duurzame productie betekent dat een dier een zo'n hoog mogelijke levensproductie behaalt zonder schade te berokkenen aan het milieu en de maatschappij. Er wordt ook aangegeven dat de drie dimensies elkaar kunnen versterken. Door bijvoorbeeld een hoger dierenwelzijn zijn de dieren minder ziek. Dit betekent dat er minder medicijnen nodig zijn en dit zorgt weer voor lagere kosten (Nielsen, e.a., 2006).

Wat opvalt bij de bovenstaande definities is, dat er veel verschillende interpretaties zijn van het begrip duurzaamheid. Niet in elke definiëring komt bijvoorbeeld duidelijk een lange levensduur naar voren. In de definitie van Oldenbroek (1988) wordt de nadruk vooral gelegd op economische en milieuwaarden. In deze definitie ontbreekt het dierenwelzijn compleet. Dit kan ook te maken hebben met de tijd. In 1988 was er hiervoor veel minder aandacht. Opvallend is dat uit de andere definities dierenwelzijn onder people valt. Een aantal keren wordt aan gegeven dat de focus op dierenwelzijn voornamelijk komt door de maatschappelijke eisen.

Punten die worden gemeten zijn levensduur in jaren. De algehele gezondheid wordt beschreven. Bij score 1 zijn er een aantal gezondheidsproblemen waar het ras gevoelig voor is. Score 2 betekend het ras is matig gevoelig voor een aantal problemen. Score 3, het ras is vrijwel ongevoelig en heeft een hoge natuurlijke weerstand.

In dit rapport is het voergedrag op een beschrijvende wijze weergegeven. In de matrices wordt het voergedrag in de cijfers 1 t/m 3 weergegeven. 1 betekent, de koe stelt hoge eisen aan het

voer en heeft veel krachtvoer nodig. 2 betekent de koe stelt matige eisen aan het voergedrag en 3 betekent de koe stelt weinig eisen aan het voergedrag en heeft weinig krachtvoer nodig.

De mestuitstoot wordt beschreven en op dezelfde wijze weergegeven. 1 betekent dat de concentratie ammoniak, CO₂ en stikstof even hoog is als bij een doorsnee intensieve veehouder, 2 betekent dat de concentratie ammoniak, CO₂ en stikstof matig is en 3 betekent dat de concentratie laag is.

2.1.3 Gedrag / Karakter

Hieronder staat de definitie van gedrag/karakter. Op kinderboerderijen worden geen dieren geplaatst die agressie vertonen, terwijl in natuurgebieden agressie soms wordt geprezen, zodat het dier niet zomaar uit het veld geslagen is. Ook afstandelijkheid (van mensen) is in natuurgebieden geen probleem of zelfs gewenst, terwijl dit op kinderboerderijen liever niet gezien wordt. Ouderlijke zorg hoeft op intensieve veehouderijen niet aanwezig te zijn, terwijl dit in natuurgebieden van belang is. Steun gerelateerd gedrag wordt juist onder schapen graag gezien, omdat deze door een herder in kudde geleid worden. Wanneer de schapen voor de melk gehouden worden op een melkschapenbedrijf is dit niet van belang.

Volgens van Dale (2005) kan gedrag/zich gedragen als volgt worden omschreven: De manier waarop iemand zich gedraagt: de houding die men aanneemt bijvoorbeeld in de omgang met anderen. De manier waarop iemand zijn gevoelsuiting laat zien.

Jochems en Joosten (2006) gaan iets dieper op gedrag in. Zij omschrijven dit als volgt:

‘ Gedrag: de wijze waarop een individu op/in een bepaalde situatie; acting in, op zichzelf gericht destructief gedrag; acting out, een afweermecanisme waarbij iemand zonder nadenken meestal heftig, agressief en destructie handelt, zonder rekening te houden met de negatieve gevolgen; Adequaat, In staat zijn uit gedragsalternatieven te kiezen zonder in paniek te raken; adiënt, toenaderend gedrag; agressief, 1. specifiek gedrag dat onmiddellijk voorafgaat aan een werkelijke aanval of verdediging en dat daardoor een afschrikwekkende werking heeft. 2. gedrag waarbij men iemand anders pijn of letsel toebrengt of dat daartoe de bedoeling heeft; oppositioneel opstandig, bij kinderen voorkomend gedrag dat zich uit in het vaak driftig zijn, ruzie maken met volwassenen , opstandigheid enz.’ (Jochems en Joosten 2006)

Karakter wordt door Van Dale (2005) als volgt geciteerd: *1. De kenmerkende innerlijke hoedanigheden, vooral m.b.t het culturele en sociale waardoor zich de ene persoon van de andere onderscheidt.*

Het karakter van runderen en schapen wordt in dit rapport ook gezien als de min of meer onveranderbare, stabiele eigenschap. Dit zijn de eigenschappen die typisch kenmerkend zijn per ras waardoor het dier bijvoorbeeld een betere of minder goede overlevingsdrang heeft. Het karakter is een patroon van attitudes en het karakter beïnvloedt het gedrag van het dier.

Volgens Banks (1977) bestaat sociaal gedrag uit die patronen van gedrag die voortkomen uit twee of meer kuddeleden. Deze patronen omvatten agressie, afstandelijkheid, reproductie, ouderlijke zorg of steun gerelateerd gedrag en sociale communicatie. In bijna al deze gevallen communiceren de dieren.

In dit rapport vallen agressie, afstandelijkheid, ouderlijke zorg of steun gerelateerd gedrag en sociale communicatie ook onder gedrag. Deze gedragingen worden zoals eerder aangegeven beïnvloed door het karakter. Het karakter is nauwelijks beïnvloedbaar door groepsleden, maar gedrag wel.

Welk gedrag onder goed wordt verstaan hangt hier sterk af van het gebruiksdoel. Dit heeft u al kunnen lezen in de introductie van deze kwaliteit. Daarom kan hier niet gezegd worden, dit karakter of gedrag is goed en dit karakter/gedrag is fout. De verschillende punten die worden beschreven zijn melkbaarheid, moederinstinct en mens/dierrelatie.

2.1.4 Robuustheid

Robuustheid is een kwaliteit die de laatste tijd weer in opmars is. Vroeger werd robuustheid negatief gecorreleerd, ten opzichte van melkproductie gezien als een tegenhanger van melk. Dit zorgde er voor dat er een grote slanke koe of schaap gefokt werd. Tegenwoordig komt men hier weer op terug omdat robuustheid zorgt voor een aantal voordelen zoals het beter kunnen omgaan met de verschillen in voerkwaliteit, beter vruchtbaarheid en een beter algemene weerstand. Robuustheid is belangrijk voor alle gebruiksdoelen.

Robuustheid wordt volgens de Van Dale (2005) omschreven als: *Krachtig, gespierd, stevige gebouwd*.

Ook in dit rapport is robuustheid voor een deel; krachtig, gespierd en stevig gebouwd. Maar dit moet bij het schapen of runderras wel in verhouding zijn tot de rest van de lichaamsbouw, zodat het positief is voor het dier in wisselende leefomstandigheden.

Dat houdt in dit rapport in dat de schapen- en runderrassen tegen schommelingen in het voer kunnen, goed tegen verschillende leefomstandigheden en schommelingen in temperatuur en vochtigheid kunnen.

Vanaf begin 2007 wordt bij de bedrijfsinspectie (het keuren van melkvee) het kenmerk robuustheid geïntroduceerd. Robuustheid wordt afgeleid uit de lineaire onderbalkkenmerken zoals voorhand, inhoud, conditiescore en kruisbreedte. Ook krijgt robuustheid een directe link met levensduur. Hierdoor gaat de melkveehouder een koe fokken die iets zwaarder is en meer conditie heeft dan de huidige koe, oftewel een robuustere koe volgens de keurmeesters (Van der Knaap, 2009).

In een rapport van de WUR over leghennen wordt robuustheid als volgt omschreven: Het dier heeft een grote tolerantie en een goed aanpassingsvermogen, is weinig kwetsbaar door druk van buiten en door de productiviteit (De Greef, 2003).

De koe is flexibel en zelfredzaam met afkalven. Flexibel betekent hier dat het dier de ene dag hoogwaardige kuil krijgt aangeboden en de andere dag laagwaardige kuil en hierdoor niet ziek wordt. De koe kan er tegen dat het een dag niet gemolken wordt en weinig bekapt hoeft te worden (Eureka, 2009).

Uit een onderzoek van LNV komt de volgende definitie van robuustheid. Onder robuustheid wordt verstaan dat de dieren tegen een stootje kunnen, sterk beenwerk hebben, graag vreten en met een goede gezondheid. Verder wordt in dit onderzoek robuustheid vooral gelinkt met het gedrag van de dieren. Onder robuustheid wordt een dier verstaan die goed kan omgaan met wisselende omstandigheden en die zich goed weten te gedragen op stressmomenten (K. van Reenen, 2009)

Terwijl robuustheid bij het NRS (Nederlands rundvee stamboek) wordt gescoord tijdens de bedrijfsinspectie, is het in andere onderzoeken veel complexer beschreven. De betekenis die wordt gegeven door www.mijnwoordenboek.nl komt erg overeen met de definities gehanteerd binnen het Eurekaproject en door Van Reenen(2009). In dit rapport worden de volgende punten beschreven: geboortegemak, afkalfgemak, omgang met wisselende omstandigheden. Ook wordt er gekeken naar de uiers en de benen en klauwen. Ook dit is omschreven en als mogelijk ook onderbouwd met cijfers van de bedrijfsinspectie.

2.1.5 Cultuurhistorische waarde

De cultuurhistorische waarde die het runderras of schapenras heeft is een kwaliteit. Deze kan sterk van invloed zijn op de keuze van het gebruiksdoel waar het ras in past. Het kan namelijk handig zijn om te kijken naar, voor welk gebruiksdoel werd het ras vroeger gebruikt en op welke manier is het ras gefokt.

Van Dale (2005) citeert cultuurhistorie als *‘cultuurgeschiedenis’*

Cultuurgeschiedenis wordt omschreven als *‘De geschiedenis van de beschaving.*

Van Dale omschrijft historie als volgt: *‘verhaal van hetgeen gebeurd is of geacht geschied te zijn.’* (Van Dale 2005)

Een citaat van de website van SZH (2010) over de cultuurhistorische waarde van de rassen is als volgt: *‘Oude rassen zijn het resultaat van fokkerskunst uit het verleden en hebben een aparte cultuurhistorische waarde. Zij vormen een bron van biologische verscheidenheid en laten zien welke variatie aan rassen onze voorouders met gerichte selectie en fokkerij hebben bereikt.’*

De runder- en schapenrassen hebben allemaal hun eigen verhaal waardoor het ras ontstaan is en waardoor het ras later zeldzaam is geworden. Door dit verhaal hebben de rassen allemaal hun cultuurhistorische waarde. De rassen zijn verbonden aan verschillende streken en ze zijn daar allemaal op een andere manier tot stand gekomen en gefokt voor verschillende functies. Punten die worden gemeten zijn:

- Weergegeven op schilderijen sinds (jaartallen)
- Beschreven sinds (jaartallen)

2.1.6 Genetische diversiteit

Genetische diversiteit is een kwaliteit dat van belang is voor de oorspronkelijke rassen die nu zeldzaam zijn. Weinig genetische diversiteit leidt tot inteelt (depressie). Inteeltdepressie betekent achteruitgang van de vitaliteit van het ras of soort (Zegwaard e.a 2010).

Sommige genen die de zeldzame rassen bezitten kunnen in de toekomst van waarde zijn. Een voorbeeld hiervan is dat de Blaarkop een gen bezit waardoor uit melkeiwit meer kaas kan worden gemaakt (De Winter e.a., 2010).

Volgens Van Dale (2005) wordt genetisch als volgt omschreven: *‘De biologische erfelijkheid en het onderzoek daarvan betreffend.’* Dit wordt ook in dit rapport gebruikt als definitie. Om verder in te gaan wordt diversiteit door Van Dale omschreven als *‘verscheidenheid’*. In dit rapport betekent genetische diversiteit de verscheidenheid van genen binnen een ras.

Genetische diversiteit wordt omschreven als: *‘Het geheel van de verschillen tussen de soorten, tussen de rassen, binnen de soorten en de verschillen tussen de individuele dieren binnen een ras veroorzaakt door verschillen in hun DNA’* (Zegwaard e. a. 2010).

Om de diversiteit van genen uit te kunnen leggen is het ook belangrijk om uit te leggen wat een gen is. Dit is volgens Jochems (2006) *‘een erf factor. Het gedeelte van een chromosoom dat een erfelijke factor vertegenwoordigt.’*

Genetisch wordt volgens Jochems (2006) gedefinieerd als *‘1. m.b.t. de voortplanting. 2. m.b.t. de erfelijkheid of erfelijke oorsprong.’*

In dit rapport betekent genetische diversiteit de genetische variatie binnen een ras tussen de verschillende individuen. Deze genetische variatie wordt gemeten aan de hand van het inteeltpercentage. Ook is er gekeken naar de populatiegrootte in aantal. Bepaalde genen die een ras bezit kunnen er voor zorgen dat de rassen geschikter zijn voor bepaalde gebruiksdoelen.

2.2 Definities gebruiksdoelen

Een gebruiksdoel is als het ware de functie waar de traditionele Nederlandse runder- en schapen rassen naar kunnen solliciteren. In de Van Dale (2005) wordt 'gebruik' beschreven als: *'gewoonte, gewone wijze van doen.'* Als definitie van 'doel' wordt gegeven: *'iets waarnaar gestreefd wordt'* (Van Dale, 2005).

De gebruiksdoelen die in dit onderzoek gebruikt worden zijn: intensieve melkproductie, extensieve melkproductie, intensieve vleesproductie, extensieve vleesproductie, natuurbegrazing, kinderboerderij/zorgboerderij. Hieronder worden de verschillende gebruiksdoelen gedefinieerd.

2.2.1 Intensieve melkveehouderij

Intensieve melkproductie is een gebruiksdoel waarbij de veehouders vooral belang hebben in de economische waarde van het ras. Door de steeds intensiever wordende landbouw werden er meer productieve schapen- en koeienrassen gebruikt zoals bijvoorbeeld de Holstein-Friesian. De kwaliteiten die passen bij intensieve melkproductie zijn, een hoge melkproductie, sterk en droog beenwerk met harde klauwen, een goed gevormd uier die een hoge melkproductie aan kan, lange levensduur, een rustig karakter met een goede melkbaarheid en een goede vruchtbaarheid.

In de Van Dale (2005) wordt productie omschreven als: *'voortbrengen door inspanning en arbeid, o.m. van wat in de natuur aanwezig is; - ook als tweede lid in samenst. Als de volgende, waarin het eerste lid een product noemt: melkproductie, kaasproductie enz. -industriële voortbrenging, syn. Vervaardiging, fabricage: iets in productie brengen, nemen; in productie komen;-*

Van Dale (2005) omschrijft intensieve cultuur/landbouw als volgt: *'a. waarbij de productiviteit zo groot mogelijk wordt gemaakt. b. grootschalig en sterk gemechaniseerd, tgv extensieve landbouw; intensieve veeteelt, veeteelt gekenmerkt door een ver doorgevoerde mechanisatie.'* Melkproductie wordt omschreven als: *'het vervaardigen van de dierlijke moedervloeistof voor de voeding van pasgeborenen'*. (Van Dale, 2005)

Om te bepalen of een bedrijf intensief of extensief is kan worden gekeken naar het aantal dieren per hectare. Hiervoor worden dieren omgerekend naar GVE (grootvee-eenheid). Schapen tellen voor 0.15 GVE, runderen jonger dan 6 maanden tellen voor 0,20, runderen tussen 6-24 maand tellen voor 0.60 en runderen boven de 24 maand of afgekalfd tellen voor 1. Boven de 2.7 GVE per hectare is intensief. Onder de 2 GVE per hectare is extensief (CBS, 2010).

In dit rapport is ook gemeten volgens de standaarden van het CBS. Niet alleen is er jarenlang geselecteerd op kilogrammen melk, maar met de jaren werden ook de meetbare bestanddelen in de melk omgezet in concrete fokdoelen. Binnen de intensieve melkveehouderij ligt de nadruk op het produceren van een zo'n hoog mogelijke melkproductie met eveneens zo hoog mogelijke gehalten als vet en eiwit. Doordat er minder eigen ruwvoer beschikbaar is worden er meer krachtvoerders of bijproducten gevoerd. Bij mogelijke ziekterisico's wordt er gemakkelijk overgestapt op het preventief toepassen van medicatie.

2.2.2 Extensieve melkveehouderij

In de extensieve melkveehouderij is de melkdruk per hectare lager, hierdoor zal er meer ruwvoer worden verwerkt. De bemesting per hectare is hierdoor ook lager. Dit zorgt er voor

dat het ruwvoer structuurrijker wordt en minder energie bevat. De kwaliteiten die belangrijk zijn voor de extensieve melkveehouderij zijn, goed om kunnen gaan met structuurrijk voer en weinig krachtvoer, een sterk en droog beenwerk met harde klauwen en een goed uier, ook een lange levensduur, goede vruchtbaarheid, een rustig karakter en goede melkbaarheid zijn van belang.

Van Dale (2005) omschrijft extensief als volgt: *naar de uitgestrektheid, zich ver uitstrekkend, tgov. Intensief: extensieve landbouw a. die weinig kosten eist voor een groot terrein, b. Kleinschalig, niet gemechaniseerd (en daardoor milieuvriendelijker).* Melkproductie wordt omschreven als: *'het vervaardigen van de dierlijke moedervloeistof voor de voeding van pasgeborenen.'* (Van Dale, 2005)

De kwaliteiten die passen bij extensieve melkproductie zijn: Een hoge ruwvoeropname en een goede ruwvoer efficiëntie en zelfredzaam. De dieren zijn robuust, kunnen tegen schommelingen en zijn duurzaam. Ze blijven op conditie met vooral ruwvoer en weinig krachtvoer.

2.2.3 Intensieve vleesveehouderij

Bij de intensieve vleesveehouderij is het van belang dat een dier een snelle vleesaanzet heeft, waardoor het dier een goede SEUROP score krijgt. Ook een goede vruchtbaarheid is van belang.

Intensief wordt door van Dale (2005) omschreven als: *'exploitatie van grond waarbij naar een zo'n hoog mogelijke opbrengst gestreefd wordt'.*

De definitie van vlees wordt door Van Dale (2005) uitgelegd als *'spiermassa van mens en dier, Als samenhangende massa.'*

Hieronder staat productie en produceren geciteerd uit Van Dale (2005):

'Productie: 1. het overleggen of het in geding brengen: Het in geding gebrachte stuk zelf. Vb. voortbrenging door inspanningen arbeid o.m. van wat er in de natuur aanwezig is.- '

Bij productie hoort het werkwoord produceren. Produceren geciteerd uit Van Dale (2005):

'Producersen: 1. overleggen; 2. Als product opleveren 3. Producent. Het synoniem is voortbrengen of maken.' Als definitie van 'vlees' geeft Van Dale(2005): *spiermassa van mens of dier.'*

Op melkveebedrijven wordt vaak ook een deel van de inkomsten uit de productie van vlees gewonnen, maar op de speciaal hiervoor ingerichte vleesveebedrijven komt het grootste gedeelte van de omzet uit vlees. Voorbeelden van dit soort bedrijven zijn de kalvermesterijen. De doelstelling in dit soort bedrijven is om de dieren zo snel mogelijk slachtrijp te krijgen. Om dit te bereiken wordt er veel hoogwaardig krachtvoer verstrekt. Bij mogelijke ziektes wordt snel preventief behandeld.

2.2.4 Extensieve vleesveehouderij

Bij de extensieve vleesveehouderij lopen de dieren vaak in natuurgebieden. Daarom moeten de dieren een sterk en droog beenwerk hebben met harde klauwen, goed kunnen tegen wisselende omstandigheden, een goede algehele gezondheid hebben, goed kunnen omgaan met structuurrijk en energiearm voer en hier van kunnen groeien. Verder moet het moederinstinct goed zijn en de geboorten moeten gemakkelijk verlopen.

Van Dale (2005) omschrijft extensief als volgt: *naar de uitgestrektheid, zich ver uitstrekkend, tgov. Intensief: extensieve landbouw a. die weinig kosten eist voor een groot terrein, b.*

Kleinschalig, niet gemechaniseerd (en daardoor milieuvriendelijker). Hieronder staat productie en produceren geciteerd uit Van Dale (2005):
‘Productie: 1. het overleggen of het in geding brengen: Het in geding gebrachte stuk zelf. Vb. voortbrenging door inspanningen arbeid o.m. van wat er in de natuur aanwezig is.- ‘
Bij productie hoort het werkwoord produceren. Produceren geciteerd uit Van Dale (2005):
‘Produceren: 1. overleggen; 2. Als product opleveren 3. Producen. Het synoniem is voortbrengen of maken.’ Als definitie van ‘vlees’ geeft Van Dale (2005): *spiermassa van mens of dier.’*

Extensieve landbouw wordt tegenwoordig vaak in samenwerking met natuurbegrazing uitgevoerd. Hierbij pachten vleesveehouders stukken natuurgebieden van natuurorganisaties. Vaak worden de moederdieren met hun kalveren in het voorjaar ingeschaard. Binnen de extensieve vleesveehouderij ligt de doelstelling in het produceren van vlees zonder extra bijvoeding en medicatie (Veldman, 2008).

Dieren dienen voor deze functie goed met ruwvoer om te kunnen gaan. Verder zijn de verschillende kwaliteiten overlappend die ook gelden voor natuur/landschapsbegrazing.

2.2.5 Natuur/landschapsbegrazing

Wanneer een dier geschikt is voor het gebruiksdoel natuur/landschapsbegrazing moeten de geboorten gemakkelijk verlopen, de dieren moeten goed om kunnen gaan met lage kwaliteit ruwvoer en wisselende omstandigheden, een goed moederinstinct hebben, maar niet gevaarlijk zijn voor de mens, het karakter moet rustig zijn, het kudde instinct moet goed zijn, het beenwerk moet goed zijn en de algehele gezondheid moet goed zijn.

Als definitie van begrazing wordt gegeven: *‘eten van gras in de weide’* en als letterlijke betekenis voor natuur wordt gegeven: *‘landschap waarin de mens nauwelijks heeft ingegrepen’* (Van Dale, 2005).

Grote grazers worden in veel natuurgebieden in Nederland ingezet, waarbij hun aanwezigheid er voor zorgt dat verruiging wordt tegengegaan. Veel grote grazers worden ingezet om het mechanische beheer te vervangen dat nodig was om een milieu te behouden.

Begrazing van natuurgebieden met vee heeft een positieve invloed op de ontwikkeling van natuurwaarden. Dit wordt veroorzaakt door begrazing, betreding en bemesting door die grazers. Hierdoor wordt er meer variatie en openheid verkregen binnen de zelfregulerende ecosystemen. Het beste resultaat wordt bereikt bij het inzetten van zowel schapen als runderen. Deze twee diersoorten hebben een afwijkend begrazingsgedrag. Runderen trekken met hun lange tong de lange en grotere pollen uit de grond, terwijl de schapen de achterblijvende sprietten en eventueel uitlopende spruiten afgrazen. Het doel van grote grazers hierin is het bevorderen van een dynamisch ecosysteem, waarbij voorkomen wordt dat er eenduidige successie optreedt naar een volkomen bosvegetatie. Ten tweede heeft vee een positieve invloed op het voorkomen van weidevogels door begrazing en bemesting. Door de mest is er een hogere dichtheid aan insecten die weer tot voedsel dienen voor de jonge weidevogels (Kuit, 1994).

In dit onderzoek wordt het belangrijk geacht dat natuur/landschapsbegrazing een robuuste koe vragen met een mindere aanleg voor melkproductie. Ook is het belangrijk dat de dieren zich zelf redden tijdens de geboorte. Misschien wel van allergrootst belang is dat de dieren goed met de mindere kwaliteit ruwvoer om kunnen gaan en goed tegen schommelingen kunnen in voedselkwaliteit. Verder worden er eisen gesteld aan het karakter, omdat de grens tussen recreatie en natuur steeds meer vertroebeld, is het belangrijk dat de dieren niet aanhalig of

agressief zijn tegenover mensen. Wel is een sterk moederinstinct belangrijk om het kalf groot te brengen in kuddeverband.

2.2.6 Kinderboerderij/zorgboerderij

De zorg- en kinderboerderij is een gebruiksdoel waar een aantal zeldzame rassen goed in passen. Een erg belangrijke kwaliteit is het karakter van de runderen en schapen. De dieren die op een kinderboerderij/zorgboerderij staan moeten rustig zijn, aanhankelijk en zelfredzaam. Ze moeten goed om kunnen gaan met wisselende omstandigheden en een goede algehele gezondheid hebben

Van Dale(2005) geeft als betekenis van kinderboerderij: *‘omheinde ruimte waar kinderen in contact kunnen komen met landbouwhuisdieren.’* Een zorgboerderij wordt omschreven als: *‘een land- of tuinbouwbedrijf waar mensen met een zorgvraag een passende dagbesteding vinden en/of meewerken.’*

Volgens Hassink (2009) straalt de koe rust en warmte uit en het is een groot dier. Het schaap is kwetsbaar, aaibaar en leuk vanwege de lammetjes in het voorjaar. De hulpbehoevenden leren van het omgaan met de dieren om te gaan met verrassingen, want dieren zijn onberekenbaar. Koeien zijn groot, sommige hulpbehoevenden zijn hier bang voor en leren daar mee om gaan. De dieren doen een beroep op je en laten duidelijk merken wanneer ze iets nodig hebben. Ze kunnen een band met de dieren krijgen en door het werken op een zorgboerderij krijgen de hulpbehoevenden een vast ritme.

In dit onderzoek wordt vooral een goed karakter aan dit gebruiksdoel gekoppeld. Dieren in deze functie moeten rustig en betrouwbaar zijn. Ook zelfredzaamheid en het kunnen omgaan met verschillende omstandigheden zijn belangrijk voor deze functie.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk wordt per paragraaf een beschrijving gegeven van de rassen die zijn onderzocht. Ook is er per paragraaf een samenvatting opgenomen van het interview met de houder. Er wordt begonnen met de rundrassen, dit zijn de Blaarkop, Brandrood, Fries Hollands, Fries Roodbont, Lakenvelder, Witrik, en de MRIJ.

3.1 Blaarkop

De Blaarkop is in Nederland al beschreven sinds de 14^e eeuw. De dieren kwamen van oudsher voor in Groningen, Zuid-Holland en in de Rijnstreek. Tegenwoordig is de plaatsing van de rassen niet veranderd en komen ze nog steeds voor in Groningen, Zuid-Holland en de Rijnstreek. In het begin van de 20^e eeuw bestond 90 procent van de Groningse veestapel uit Blaarkoppen. Sinds 1980 maakten de Blaarkoppen officieel deel uit van de drie Nederlandse rundveerassen (Ook MRIJ en Zwartbont) (Faber e.a., 2009).

Afbeelding 2: Blaarkop (zuivelonline, 2008)

De Blaarkop is van Oudsher een dubbeldoelras, dat vroeger voor zowel de productie van vlees als de productie van melk werd gebruikt. Tegenwoordig zijn er ook nog bedrijven die de Blaarkop melken. Maar ook als hobbydier of op kinderboerderijen zijn de Blaarkoppen geliefd. De Blaarkop wordt gekenmerkt door zijn opvallende tekening. Het heeft een witte kop met blaren rond de ogen. (Blaarkoprasvereniging, 2010).

3.1.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: Zwart of rood

Aftekeningen: Witte kop en een witte staartpunt, Zwarte of rode blaren rond de ogen, de blaren kunnen vast zijn, dan zijn ze verbonden met de hals. Anders zijn de blaren los. Achterbenen zijn gekleurd met witte sokken tot de kogels. De voorbenen zijn wit op de klauwspleet en in de kootholte (Blaarkoprasvereniging, 2010).

Hoorns: De hoorns zijn klein en druipvormig (Blaarkoprasvereniging, 2010).

Hoogte: Een volwassen koe meet tussen de 130 tot 145 centimeter en een volwassen stier is tussen de 145 en 155 centimeter (Blaarkoprasvereniging, 2010)

Lichaamsgewicht: De Blaarkop koe is ongeveer 600 kilogram en de stier wordt zo'n 700 kilogram (Blaarkoprasvereniging, 2010).

3.1.2 Productie

3.1.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

1977: 4.930 kilogram melk.

2007: 6.166 kilogram melk. (CGN, 2009).

Op de site van CR-Delta(2010) staat dat de Blaarkop in 2010 gemiddeld 6.059 kilogram geeft.

Percentage eiwit: 3,61 procent (Cr-delta, 2010).

Percentage vet: 4,38 procent (Cr-delta, 2010).

3.1.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht: In een onderzoek van de Blaarkopstichting wordt genoemd dat de Blaarkop een hoog geslacht gewicht heeft (Faber e.a., 2009). Wat dit gewicht is wordt hier

niet genoemd. Over het kilogram geslacht gewicht van de Blaarkop zou meer onderzoek interessant kunnen zijn.

Seurop score: Het vlees scoort O+ of R- (CGN, 2009).

3.1.2.3 Nakomelingen

Aantal nakomelingen per jaar:

3.1.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu

Levensduur: De gemiddelde leeftijd van Blaarkoppen is 4 a 5 maand hoger dan het gemiddelde over alle Nederlandse rassen (Blaarkoprasvereniging, 2010).

Voergedrag: De Blaarkop kan goed uit de voeten met alleen ruwvoer. Een sober rantsoen is geen probleem en ook natuurgrasland voldoet prima. De Blaarkop kan tot ver in de herfst buiten geweid worden. (Faber e.a., 2009). Bij voeren van veel maïs zal de Blaarkop vervetten (Blaarkoprasvereniging, 2010).

Algemene gezondheid: Het cel getal bij Blaarkoppen is gemiddeld hoger dan het cel getal bij Holstein Friesian. De oorzaak zou zijn dat de Blaarkop een dieper uier heeft. Maar veehouders beweren dat dit niet zorgt voor meer mastitisproblemen. Verder onderzoek naar mastitisproblemen bij Blaarkoppen is gewenst. Lebmaagdraaiingen, uierproblemen en moeizaam afkalveren bij Blaarkoppen komt beduidend minder voor dan bij Holstein Friesian koeien. Veehouders zeggen dat de Blaarkop een goed zelf herstellend vermogen hebben en een goede gezondheid. Verder onderzoek naar de gezondheid van Blaarkoppen is gewenst (Faber e.a., 2009).

Vruchtbaarheid: Blaarkoppen hebben vruchtbaarheidscijfers van 114-115. Hierbij scoort de Blaarkop beter dan de Holstein Friesian. De gemiddelde tussenkalftijd van Blaarkoppen is bijna een maand korter dan die van de HF en de MRIJ. De tussenkalftijd is ongeveer 360 dagen (Faber e.a., 2009). De draagtijd is gemiddeld 276 dagen (Blaarkoprasvereniging, 2010).

Mestproductie: De Blaarkop gaat efficiënt met ruwvoer om. De Blaarkop zou hierdoor ook een lagere uitstoot kunnen hebben van gassen die in de mest voorkomen. Dit is nog niet bewezen en verder onderzoek hiernaar is gewenst om het beleid te kunnen veranderen zoals bij de Jersey koe (Faber e.a., 2009).

3.1.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct: De Blaarkop is met gemak in staat een of meerdere kalveren op te voeren (Faber e.a., 2009).

Mens- dier relatie: De Blaarkop is goed benaderbaar en aanhankelijk en vriendelijk naar mensen. De Blaarkop kan wel enigszins stug zijn (Blaarkoprasvereniging, 2010).

Melkbaarheid:

3.1.5 Robuustheid/exterieur

Afkalfgemak: De Blaarkop kalft gemakkelijk af (Faber e.a., 2009).

Geboortegemak:

Omgang met wisselende omstandigheden: De Blaarkop heeft fijn haar waardoor de vacht dik wordt. De Blaarkop kan daardoor goed tegen een koud klimaat (Blaarkoprasvereniging, 2010). De Blaarkop is een sobere koe en doet het goed in natuurgebieden, dit houdt in dat de Blaarkop tegen wisselende omstandigheden kan in zowel het voer als het weer (CGN, 2009).

Uiervorm: Het uier van de Blaarkop wordt op den duur minder compact en het uier van de Blaarkop is over het algemeen dieper dan het uier van de Holstein Frisian koe (Faber e.a., 2009)

Benen en klauwen: De Blaarkop heeft een stevig en droog beenwerk en de klauwen van de Blaarkop zijn hard (CGN, 2009).

3.1.6 Cultuurhistorische waarde

Weergegeven op schilderijen sinds: De Blaarkop is sinds de middeleeuwen weergegeven op schilderijen. Deze Blaarkoppen zijn zwart en rood (CGN, 2009).

Beschreven sinds: De Blaarkop werd al in de 14^e eeuw beschreven.

Aantal houders: Er zijn in totaal 23 personen die Blaarkoppen houden in Nederland (CGN, 2009).

3.1.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

1959: 14.679

1975: 20.000

1980: 24.000

1999: 830

2004: 1.321

2007: 1.540 (CGN, 2009)

Inteeltpercentage:

Geciteerd van CGN(2009): " Tussen 1980 en 2005 is de inteelttoename berekend op 0.09% per jaar. Dit komt overeen met een inteelttoename van 0.48% per generatie, bij een generatie-interval van 5,5 jaar."

3.1.8 Samenvatting Interview Blaarkop

Om een aanvulling te geven aan de literatuurstudie is de heer T. De Ruig uit Winsum geïnterviewd. Na zijn afstuderen kreeg hij de kans om het bedrijf over te nemen. De oud eigenaar is met dit ras begonnen omdat er altijd al Blaarkoppen in de streek waren. Meneer de Ruig is doorgegaan met Blaarkoppen omdat het ras hem aanspreekt. Het is een opvallend ras.

Het doel op dit bedrijf is het verdienen van geld op een verantwoorde manier, zonder te veel medicijngebruik.

Omdat er nooit een duidelijk fokplan is geweest geeft de ene Blaarkop veel liters melk en de andere weinig. Wanneer de Blaarkop niet fit is stopt deze snel met het geven van melk en denkt goed aan zichzelf. De Blaarkoppen op dit bedrijf geven tussen de 6500 en 7000 kilogram melk met een vetpercentage van ongeveer 4,20 % en een eiwitpercentage tussen de 3,65 en de 3,70 %. Het vlees van Blaarkoppen is fijndradig. Op dit bedrijf mag de beveleesheid wat meer worden omdat de Blaarkoppen hier melktypisch gefokt zijn.

De tussenkaltijd op dit bedrijf is ongeveer 380 dagen. De kalveren worden vlot geboren. De opbrengst van een kalf voor de fokkerij is ongeveer 200 tot 250 euro

De Blaarkop is een sterke koe met goede benen en de koe heeft doorzettingsvermogen, de koe gaat lang mee. Het uier wordt soms te groot, waardoor de Blaarkop soms wat uierproblemen krijgt.

De Blaarkop kan jaarrond in natuurgebieden leven. Ze leven ook goed op ruwvoer uit natuurgebieden en ze zijn niet kieskeurig. Ze hebben veel structuur in het voer nodig. De Blaarkop vervet gauw dus er moet wel voorzichtig omgegaan worden met krachtvoer. Ook bij

veel voerveranderingen kan de Blaarkop problemen krijgen, zo heeft hier een keer een koe een lebmaagdraaiing gehad. Wat milieu betreft is de Blaarkop een efficiënt ras. Het voer wordt goed benut.

Het karakter van de blaarkop is rustig, maar ze hebben wel hun eigen wil. De koeien zijn beschermend naar de kalveren toe. De stieren zijn soms wild soms rustig. Zelf wil meneer de Ruig geen volwassen stieren op het bedrijf hebben.

Vreemd bloed vinden is vrij lastig. De verwantschap op dit bedrijf is vrij hoog. Maar een inteelt stier geeft meer zekerheid bij nakomelingen.

Het stamboek zou meer kunnen doen met bedrijfsinspectie. En het kan een geschreven oordeel geven bij kleine rassen waardoor je toch weer een beeld krijgt van de prestatie

Tot slot: De blaarkop is erg divers, van hobbykoe tot economische koe.

3.2 Brandrood

Het Brandrode rund behoort tot het MRIJ-type. Dit ras werd al vanaf begin 20^e eeuw in de rivierengebieden gefokt. De donkergekleurde dieren zijn tegenwoordig erkent als apart ras, het Brandrode rund genaamd. Het Brandrode rund was van oudsher een dubbeldoel ras dat werd gehouden voor zowel de melk als de vleesproductie. Na de tweede wereldoorlog werd de melkproductie belangrijk. Daardoor kwamen er steeds meer lichte MRIJ dieren voor en minder donkerrode MRIJ dieren. Een aantal veehouders bleef de kleur belangrijk vinden en ging zijn eigen stieren gebruiken. Na een paar generaties was het Brandrode rund genetisch geïsoleerd van het MRIJ ras (CGN, 2009). Door de specialisatie in melkproductie in de jaren 70 raakte het MRIJ ras en Brandrode rund op de achtergrond. De MKZ uitbraak in 2001 heeft er voor gezorgd dat dit ras nu een zeldzaam huisdierras is geworden. Het ras werd vroeger gehouden als bevelesde melkkoe. Tegenwoordig wordt het Brandrode rund ingezet bij natuurbegrazing omdat het goede overlevingseigenschappen bezit. Soms wordt het Brandrode rund als bevelesde melkkoe afgemest. Het Brandrode rund komt tegenwoordig ook voor bij hobbyhouders (Vereniging het Brandrode rund, 2010).

Afbeelding 3: Brandrood, (Zuivelonline, 2008)

3.2.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: Brandrode runderen zijn donkerrood of bruinrood van kleur. Aan de kop en de poten neigt de kleur naar zwartachtig rood. Het rund lijkt geblakerd, waaraan het zijn naam te danken heeft. Brandrode runderen zijn gehoornd (Vereniging het Brandrode rund, 2010).

Aftekeningen: Het Brandrode rund heeft een witte kol, een witte buit, witte sokken en de staartpunt is wit (vereniging het Brandrode rund, 2010).

Hoogte: De vrouwelijke dieren zijn 130 tot 140 centimeter en de mannelijke dieren zijn iets hoger (CGN, 2009).

Lichaamsgewicht: Het gewicht van de vrouwelijke dieren is 550 tot 600 kilogram en het gewicht van de mannelijke dieren is 800 tot 900 kilogram (CGN, 2009).

3.2.2 Productie

3.2.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld: De productie van het Brandrode rund is ongeveer 4244 in 286 dagen (Cr-delta, 2010).

Percentage eiwit: De eiwitpercentage is 3.35% (Cr-delta, 2010).

Percentage vet: De Brandrood heeft 4,03 procent vet (Cr-delta, 2010).

3.2.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Seurop score:

3.2.2.3 Nakomelingen

Aantal nakomelingen per jaar:

3.2.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu

Levensduur:

Voergedrag: Het Brandrode rund kan goed tegen overgangen in voer (vereniging het brandrode rund, 2010).

Algemene gezondheid: Het Brandrode rund bezit een goede weerstand (vereniging het Brandrode rund, 2010).

Vruchtbaarheid: De koeien zijn vruchtbaar (vereniging het Brandrode rund, 2010).

Mestproductie: Of het Brandrode rund voordeliger is wat betreft het mestbeleid zou interessant zijn om verder te onderzoeken. Hier zijn geen cijfers over bekend.

3.2.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct: Het Brandrode rund bezit goede moedereigenschappen (Vereniging het Brandrode rund, 2010). De Brandrode runderen zogen in natuurgebieden hun eigen kalveren (SZH, 2010). Op de brochure van het CGN wordt dit ook bevestigd.

Mens- dier relatie: De Brandrode runderen zijn rustig en vriendelijk naar de mens toe ze zijn goed hanteerbaar (vereniging het Brandrode rund, 2010).

Melkbaarheid:

3.2.5 Robuustheid/exterieur

Afkalfgemak: De koeien kalven gemakkelijk af (vereniging het Brandrode rund, 2010).

Geboortegemak:

Omgang met wisselende omstandigheden: Het Brandrode rund kan goed tegen wisselende weersomstandigheden en zijn redelijk winterhard. De dieren zijn robuust en hebben een hardheid waardoor ze geschikt zijn voor natuurbegrazing (vereniging het Brandrode rund, 2010).

Uiervorm:

Benen en klauwen:

3.2.6 Cultuurhistorische waarde

Weergegeven op schilderijen sinds:

Beschreven sinds: Het Brandrode rund stamt af van het MRIJ ras, over het MRIJ ras werd al gesproken sinds het begin van de 20^e eeuw (SZH, 2010)

Bedrijven in Nederland nu: Er zijn 22 Boeren met Brandrode runderen (met de gemiddelde leeftijd van 51 jaar) het gemiddeld aantal koeien is 16 en het aantal hectares gemiddeld 34 waarvan 19 hectare gemiddeld van de veehouders zelf. Voor 23 procent van de veehouders is het houden van de Brandrode runderen het hoofdinkomen (CGN, 2009)

3.2.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

In 1978 waren er nog ongeveer 120 donkerrode MRIJ runderen.

In 2001 waren er nog maar 100 Brandrode runderen.

In 2004 telde het stamboek ongeveer 500 dieren.

In 2007 kent het stamboek 454 vrouwelijke dieren en 66 mannelijke dieren (CGN, 2009).

Inteeltpercentage: In 1994 had het Brandrode rund een inteelt coëfficiënt van bijna 2 procent. Tegenwoordig neemt dit een beetje af omdat er meer stieren beschikbaar zijn (CGN, 2009).

3.2.8 Samenvatting Interview Brandrood

Om meer te weten te komen over het Brandrode rund is de Heer Klomp van de Groote Modderkolk in Loenen geïnterviewd. De Heer Klomp is de verzorger van de Brandrode

runderen. Daarvoor was hij melkveehouder op dezelfde locatie als de Groote Modderkolk nu. De Groote Modderkolk is een biologische zorgboerderij. De boerderij wordt bewoond door een groep jong volwassenen met een verstandelijke beperking. De Groote Modderkolk heeft al 9 jaar Brandrode runderen en heeft nu 132 dieren. De Groote Modderkolk is begonnen met het Brandrode rund toen de vorige directeur 32 Brandrode runderen van de slacht redde en ze een plaats gaf op het bedrijf.

Het doel van de Modderkolk met het Brandrode rund is het in stand houden en het vermeerderen van het ras. Het tweede doel met het Brandrode rund is natuurbeheer.

Het belangrijkste fokdoel op dit bedrijf is het fokken van de mooie brandrode kleur met de aftekeningen op de goede manier.

De koeien worden als zoogkoeien gehouden en geven genoeg melk om het kalf te voeden. De koeien geven ongeveer 4500 tot 5500 liter melk. Over de gemiddelde gehalten is op dit bedrijf niks bekend.

De koeien zijn enorm beschermend naar de kalveren, soms zijn ze hierdoor gevaarlijk.

De runderen die lastig zijn of minder goed gekleurd, of mastitis krijgen, gaan naar een kleinschalige biologische slager. Het geslacht gewicht is op dat moment ongeveer 300 tot 350 kilogram. Verder worden er stierkalveren ge-ost. Deze gaan naar een biologisch opfokbedrijf. Het biologische opfokbedrijf is tevreden over deze kalveren. De kalveren schakelen gemakkelijk over wanneer ze op een ander bedrijf geplaatst worden.

De Brandrode koeien zijn sterk. De koeien die op het bedrijf blijven, worden tussen de 10 en 15 jaar. Op droog terrein kunnen de koeien jaarrond in het natuurgebied blijven. Wanneer dit natuurgebied groot genoeg is hoeft er zelfs niet bijgevoerd te worden. De Brandrode runderen kunnen goed uit de voeten met ruwvoer gewonnen uit natuurgebieden. Maar het product mag niet te droog zijn, omdat de koeien er dan geen voedingsstoffen uit kunnen krijgen. Wanneer de koeien kalveren hebben, hebben ze nattere kuil nodig, waarin meer voedingsstoffen zitten. De runderen kunnen goed tegen schommelingen in voerkwaliteit. Maar de schommeling van droog naar te goed voer moet beperkt worden.

Wat betreft robuustheid zijn de koeien klein, sterk, breed en de benen zijn goed. De koeien hoeven bijna nooit bekapt te worden. De koeien kalveren gemakkelijk af (heel af en toe een beetje helpen) en hebben bijna nooit gezondheidsproblemen.

Het is moeilijk om bij dit ras vreemd bloed te vinden. We gebruiken veel eigen stieren. Vroeger was het Brandrode rund en het MRIJ ras veel in deze streek te vinden. Tegenwoordig minder door de specialisatie in melkproductie.

Verbeterpunten voor het stamboek: Omdat het Brandrode rund een geschikt rund is voor hobbyhouders, zouden de kosten voor deze houders iets lager moeten zijn om de stap naar het houden van het Brandrode rund iets kleiner te kunnen maken. Verder zou de vereniging kunnen helpen met het vinden van goede stieren.

3.3 Fries Hollands

In 1975 was het Fries Hollandse ras het belangrijkste ras in Nederland. Dit ras werd vooral gehouden voor de melkproductie en in mindere mate voor de vleesproductie in de gebieden met rijkere grond in Noord Holland en Friesland. Tussen 1744 en 1756 stierven driekwart van de Friese veestapel aan de veepest. Deze veestapel was toen vooral roodbont van kleur. Daarna gingen vulden de Friese boeren hun veestapel aan met aangekochte koeien uit Jutland en Holstein. Na een aantal generaties hadden de Friese boeren weer goede koeien op stal. Tot de 2^e wereldoorlog

Afbeelding 4: Fries Hollands (Zuivelonline, 2008)

veranderde hier niks aan. Door vlak na de 2^e wereldoorlog alleen rekening te houden met het exterieur werden de HF koeien kleiner gefokt. Uiteindelijk bleven er kleine geblokte koeien over, die weinig melk gaven. Deze koeien werden in de 2^e helft van de 19^e eeuw naar de Verenigde Staten geëxporteerd, waar het Holstein Friesian ras is ontstaan. In 1975 werd begonnen met de import van sperma van de HF stieren. Hiervan werden steeds meer rietjes verkocht naar Nederland toen men er achter kwam dat deze dieren wel veel melk gaven (Theunissen, 2010). In 1983 richtten de boeren die de Fries Hollandse koe bezaten een stamboek op. Dit stamboek werd officieel erkent in 1993 (It Griene Nest, 2010)

3.3.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: Zwartbont (Theunissen, 2010).

Aftekeningen: Scherp begrensde zwarte velden op de voor, achter en middenhand, de benen zijn bijna altijd wit (Theunissen, 2010).

Hoogte:

In 1910 was de kruishoogte van de Fries Hollandse koe 1,39 geweest. 40 jaar later werd de Fries Hollandse koe weer 6 centimeter lager gefokt.

De Fries Hollandse koe heeft een schofthoogte van rond de 130 centimeter (Theunissen, 2010)

Lichaamsgewicht:

3.3.2 Productie

3.3.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld: In 2010 is de productie 6. 726 (Cr-delta, 2010).

Percentage eiwit: 3,60 procent (Cr-delta, 2010).

Percentage vet: 4,55 procent (Cr-delta, 2010).

3.3.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht: In 1978 was het geslacht gewicht van een FH stier 276 kg (Westera e.a., 1978).

Seuop score:

3.3.2.3 Nakomelingen

Aantal nakomelingen:

3.3.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu

Levensduur:

Voergedrag: De houders van FH koeien geven aan dat de FH koe minder krachtvoer nodig heeft dan de HF koeien, verder onderzoek is hier gewenst (It Griene Nest, 2010).

Algemene gezondheid: De FH koeien zijn volgens de houders gezonder en hebben een hogere weerstand dan de HF koeien (It Griene Nest, 2010).

Vruchtbaarheid:

Mestproductie: Naar het mestbeleid van FH koeien zou onderzoek moeten worden gedaan, hier is verder niks over gevonden.

3.3.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct:

Mens- dier relatie:

Melkbaarheid:

3.3.4 Robuustheid/exterieur

Afkalfgemak:

Geboortegemak:

Omgang met wisselende omstandigheden:

Uivorm: De uivorm van de FH koe is redelijk diep. De koeien zijn redelijk klein. De kans op vertrapping van de spenen is daardoor groter (Theunissen, 2010).

Benen en klauwen:

3.3.5 Cultuurhistorische waarde

Weergegeven op schilderijen sinds:

Beschreven sinds:

Aantal houders: Op dit moment zijn er nog 20 tot 30 fokkers van FH koeien (It Griene Nest, 2010).

3.3.6 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

In 1975 was het FH ras het belangrijkste ras in Nederland.

In 2001 telde het FH ras nog maar 7000 dieren.

In 2007 waren er nog 3500 vrouwelijke fokdieren in Nederland (SZH, 2010).

Inteeltpercentage:

3.3.7 Samenvatting interview Fries Hollands

Als aanvulling voor dit literatuuronderzoek is er een interview gehouden op het bedrijf van de familie Engwerda in Tytsjerk. De familie Engwerda heeft een biologische melkveehouderij met uitsluitend Fries Hollandse koeien. De familie heeft een webwinkel en boerderijwinkel waar het eigen biologische rundvlees verkocht wordt en biologische streekproducten van andere bedrijven.

De heer Engwerda is in contact gekomen met het Fries Hollandse ras door zijn afstudeeropdracht in Dronten. Na het afstuderen is de familie Engwerda eerst begonnen met

HF koeien in deze koppel zaten al een paar Fries roodbonte dieren. In 1992 is de familie Engwerda echt begonnen met het melken van FH koeien.

Het fokdoel is om koeien te fokken die goed in het biologische bedrijf passen. Maar ook om mooie koeien te fokken.

De koeien op dit bedrijf geven net geen 6000 kg melk met een vetpercentage van 4,40 procent en een eiwitpercentage van 3,45 procent. Wanneer je veel minder voert wordt de productie bij de FH koe ook minder. Een koe die zich niet kan aanpassen aan de bedrijfsvoering wordt afgevoerd.

Het FH ras is een dubbeldoel ras. Er wordt niet alleen biologische melk geproduceerd maar ook biologisch vlees. Dit gaat naar een slager die alleen dubbeldoelrassen verkoopt. Omdat het vlees biologisch is, is het vlees lekkerder. Het heeft een vollere smaak door de langzamere groei. Het vlees wordt rijper.

De tussenkalftijd van de FH koeien op dit bedrijf is 365 dagen.

Belangrijk op dit bedrijf is dat de koeien overleven in dit systeem van biologische veehouderij en dat de koeien probleemloos zijn. Het probleem op dit bedrijf zijn de klauwen van de FH koeien.

Op dit bedrijf komen erfelijke gebreken niet voor. Elders komt de zinkfactor wel voor.

Wanneer de FH koe in een natuurgebied wordt gezet zou het zich aanpassen, mits er wordt bijgevoerd. De koeien kunnen overleven van ruwvoer uit alleen natuurgebieden, maar dan moet je niet veel melk verwachten. De FH koe is niet een kieskeurige eter. Op dit bedrijf wordt geen krachtvoer gevoerd en mits het ruwvoer goed is zal de productie ook goed blijven.

Het karakter van de dieren is prima, ze zijn rustig en het moedergevoel is goed. Tegenover mensen zijn de koeien heel flexibel en ze gedragen zich niet anders wanneer er vreemden in de buurt zijn.

De FH koeien hebben een goede weerstand en zijn sterk. De vruchtbaarheid is goed. Uierontsteking komt af en toe voor. De koeien zijn zelfredzaam en redden zich met de geboorten. De koeien kunnen goed tegen schommelingen in het voer, maar de productie zal dan ook schommelen.

Oorspronkelijk komt het FH ras uit Friesland en Noord Holland dus het ras komt ook oorspronkelijk uit Tytsjerk. Toen er in 1992 werd begonnen met de FH koeien werd er naar de boer gekeken als 'die achterlijke boer heeft FH koeien'. Dat wordt tegenwoordig al weer wat normaler gevonden. De FH koe is hier niet in trek. Er zou een vertegenwoordiger moeten zijn die het ras kan verkopen.

De veehouder zelf zou willen zien dat de boeren die zeldzame rassen houden quotum krijgen om zo het ras meer kans te geven.

3.4 Fries Roodbont

Het Fries Roodbonte ras komt van oorsprong vooral voor in Friesland en Noord holland. De Fries Roodbonte koe werd vroeger vooral gebruikt als bevruchte melkkoe.

Tegenwoordig wordt het Fries Roodbonte ras ook gebruikt voor de productie van vlees en als zoogkoe. Het Fries Roodbonte ras werd in 1750 getroffen door de veepest.

Hierdoor verdween er driekwart van de Nederlandse veestapel. Na de veepest worden er zwartbonte runderen ingevoerd uit Jutland en Holstein waarmee het Friese ras wordt gekruist. De vraag naar zwartbonte runderen werd steeds groter. Dit komt ook omdat men in Noord Amerika alleen maar zwartbonte runderen in wil voeren.

Het aantal Fries Roodbonte runderen neemt hierdoor af. In 1957 wordt een vereniging voor het Fries Roodbonte ras opgericht. Hier stonden op dat moment 2.500 dieren ingeschreven. Sinds 1993 werd de stichting Roodbont Fries vee opgericht. Deze stichting stelde in samenwerking met boeren een fokprogramma op. Het sperma werd opgeslagen in de genenbank. Tegenwoordig zijn er zo'n 300 Fries roodbonte koeien (Rispen state, 2008).

Afbeelding 5: Fries Roodbont (Zuivelonline, 2008)

3.4.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Algemeen: De Fries Roodbonte koe is een vrij lang dier, het heeft een ondiepe borst en een lang breed achterstel. De Fries Roodbonte koe heeft een fijne kop (SZH, 2010).

Kleur: De Fries Roodbonte koe heeft scherp begrensde rode vlakken (Rispen state, 2008).

Aftekeningen: De Fries Roodbonte koe heeft een witte band over de schoft, de buik is wit en de hals is rood. De benen en staartpluim zijn wit. De koe heeft een witte kol op de kop in de vorm van een driehoek. De dieprode kleur op de kop neigt naar zwart (Rispen state, 2008).

Hoogte: De Fries Roodbonte koe heeft een kruishoogte van 130 tot 145 centimeter (Rispen state, 2008).

Lichaamsgewicht:

3.4.2 Productie

3.4.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.4.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Europe score:

3.4.2.3 nakomelingen

Aantal Nakomelingen:

3.4.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu

Levensduur: Fries Roodbonte koeien leven langer dan de gemiddelde koe (Rispen state, 2008)

Voergedrag: Het voergedrag van de Fries Roodbonte koe is sober, het voer wordt efficiënt benut (Rispen state, 2008).

Algemene gezondheid: Roodbonte koeien zijn minder vaak ziek dan de gemiddelde koe (Rispen state, 2008)

Vruchtbaarheid: De vruchtbaarheid is goed (Rispen state, 2008).

Mestproductie:

3.4.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct:

Mens- dier relatie: De geaardheid van het Fries Roodbonte rund is vriendelijk (SZH, 2010).

Melkbaarheid: De Fries roodbonte koeien zijn makkelijk tijdens het melken (Rispen state, 2008).

3.4.5 Robuustheid/exterieur

Afkalfgemak:

Geboortegemak:

Omgang met wisselende omstandigheden:

Uivorm: Het uier van de Fries Roodbonte koe is goed ontwikkeld (SZH, 2010).

Benen en klauwen: De benen en de klauwen van de Fries Roodbonte koe zijn sterk (Rispen state, 2008).

3.4.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds:

Beschreven sinds: De Fries Roodbonte koe komt al voor sinds de middeleeuwen (Rispen state, 2008).

Aantal houders:

3.4.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

In 1993 waren er nog maar 17 Fries Roodbonte koeien en 4 stieren in Nederland (SZH, 2010).

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Koeien	80	99	199	126	146	167	216	240	269
Pinken	41	39	31	41	43	49	31	51	39
Kalveren	33	30	40	43	47	40	56	40	30
Stieren	15	15	15	13	14	12	8	6	5
1-2 jaar	8	8	4	1	5	7	6	4	2
0-1 jaar	7	7							1
Totaal	169	183	207	223	250	268	317	341	346

Tabel 3: Overzicht van het aantal Fries Roodbonte runderen van 1999 tot 2007 (SZH, 2010).

Inteeltpercentage:

3.4.8 Samenvatting interview Fries Roodbont

Ter aanvulling van de literatuurstudie naar de Fries Roodbonte koe hebben we mevrouw P. Beerda geïnterviewd. Mevrouw Beerda is oud-veearts en ambassadeur van het Fries Roodbonte ras. Mevrouw Beerda is 6 jaar geleden begonnen met het houden van Fries Roodbonte koeien op het bedrijf Risps State in IJlst. Ze is op het ras gewezen door de Stichting Zeldzame huisdierrassen. De koeien worden als zoogkoeien gehouden.

Het bedrijf is een fokbedrijf met als doel het vermeerderen en de verkoop van het vee en het verbreden van de bekendheid. Een tweede doel die later is opgepakt, (door een project van SZH) een aantal jaren geleden is de verkoop van stierkalveren aan een mester. Deze stieren groeien goed. En het vlees wordt nog steeds verkocht. De slachtleeftijd is ongeveer 17 maanden omdat ze op oudere leeftijd vervetten. Het geslachte gewicht is gemiddeld tussen de 300 en 400 kilogram per koe. De bevruchtbaarheid aan de koe is prima. Het vlees is vettig dooraderd.

De koeien lopen binnen van begin november tot half april.

Het Friesroodbonte ras is een sober ras. Ze krijgen nooit krachtvoer. En het hooi en de kuil komen uit de polder die voor het huis ligt. Ze kunnen wel tegen een schommeling in het voer. De Fries Roodbonte koeien zijn sterk en kunnen lang mee. De koeien zouden jaarrond in natuurgebieden kunnen leven. De poten zijn goed en de koeien zijn niet te groot en gespierd. Een aandachtspunt voor de Fries roodbonte koeien is dat ze snel vervetten, vooral het vrouwelijke rundvee. Daarom zou het beter zijn dat deze koeien gemolken worden. Dit ras is een echt dubbeldoel ras. Helaas is de drempel te hoog om te beginnen met melken omdat ze een lagere productie hebben dan de Holstein Friesian koe.

De koeien worden gemakkelijk drachtig. Heel soms wordt een pink niet drachtig. Soms zijn er problemen met het afkalven omdat de koe te vet is. 5 op de 25 koeien per jaar worden geholpen en 1 op de 25 koeien per jaar krijgt een keizersnee. Ook komt af en toe witvuilen en mastitis voor doordat de kalveren niet genoeg melk drinken voor de productie die de koe heeft.

De koeien zijn beschermend naar het kalf. Maar ze zijn wel rustig richting de mens. De mannelijke dieren zijn rustig, maar ik heb ze liever niet ouder dan 2,5 jaar want dan laten ze te veel van zich horen.

Hier in de omgeving wordt het houden van dit ras heel bijzonder gevonden. Een biologisch bedrijf past volgens mij bij dit ras.

Een verbeterpunt vanuit het stamboek zou kunnen zijn dat men een inspecteur langs stuurt. De stichting zou de gegevens openbaar kunnen maken om gemakkelijker contact te kunnen krijgen om goede stieren te kunnen vinden. Ook is het zinvol om te letten op melktypische gegevens.

3.5 Lakenvelder

De Lakenvelder was in de 19^e eeuw in de mode in adellijke kringen en werd er vooral gehouden als parkrund. Er werd daarom bij de fokkerij scherp gelet op de aftekeningen van de runderen. Rond 1960 begonnen beroepsveehouders de Lakenvelders te houden als melkvee. De adel met de landgoederen waren in die tijd zo goed als verdwenen (vereniging Lakenvelderrunderen, 2010). Tussen 1830 en 1850 is het Lakenvelderrund naar Amerika geëxporteerd, waar het de 'Dutch Belted Cattle' wordt genoemd. In Schotland is een vleesras met de Lakenvelderaftekeningen.

Afbeelding 6: Lakenvelder (Zuivelonline, 2008)

Dit zijn geen officiële lakenvelders want dit Galloway vleesras heeft een ruigere vacht. In Zwitserland, Oostenrijk en Oost-Duitsland komen tussen het lokale ras een aantal koeien voor met een witte band rond de middenhand (vereniging Lakenvelderrunderen, 2010). De Lakenvelder wordt nog steeds vaak gehouden als parkrund. Een opkomende trend is Lakenvelders te houden op biologische bedrijven omdat het rund goed met ruwvoer om gaat (vereniging Lakenvelderrunderen, 2010). De Lakenvelder is een oud runder ras dat al sinds de middeleeuwen op schilderijen voorkomt. Het ras wordt gekenmerkt door het witte laken rond de middenhand. De Lakenvelder was vaak in het bezit van adellijke personen en kreeg de bijnaam kasteel of parkrund. Omdat de rundveeverordening in 1950 bepaalde dat alleen de stieren van erkende rassen werden goedgekeurd voor de fokkerij en omdat het economische aspect een grotere rol ging spelen in het houden van runderen stierf het ras bijna uit (SZH, 2010).

3.5.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: Het Lakenvelder rund is zwart en wit, en bruin en wit (SZH, 2010).

Aftekeningen: Rond de middenhand van de Lakenvelder zit een wit laken (SZH, 2010).

Hoogte: De kruishoogte van de Lakenvelder mag minimaal 126 centimeter zijn en maximaal 136 centimeter (vereniging Lakenvelder runderen, 2010).

Lichaamsgewicht:

3.5.2 Productie

3.5.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.5.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Seurop score:

3.5.2.3 Nakomelingen

Aantal Nakomelingen:

3.5.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu

Levensduur:

Voergedrag: De Lakenvelder gaat goed met ruwvoer om (vereniging Lakenvelderrunderen, 2010).

Algemene gezondheid:

Vruchtbaarheid:

Mestproductie:

3.5.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct:

Mens- dier relatie: Lakenvelders zijn rustige, maar wel nieuwsgierige dieren (vereniging Lakenvelderrunderen, 2010).

Melkbaarheid:

3.5.5 Robuustheid/exterieur

Afkalfgemak:

Geboortegemak:

Omgang met wisselende omstandigheden:

Uiervorm:

Benen en klauwen:

3.5.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds: Het eerste schilderij waar een Lakenvelder rund op staat dateert uit de periode van 1430-1450. Het schilderij heet 'The adoration of child'. Dit schilderij laat een altaar zien met een kind erop. Om het kind heen staan mensen het kind te aanbidden. Bij het altaar is een rood gelakende os bezig met opstaan. Dit schilderij hangt in het stiftmuseum in Klosterneuburg in Oostenrijk (Vereniging Lakenvelderrunderen, 2010).

Beschreven sinds: Over koeien die getekend zijn als Lakenvelder runderen zijn al in de 12e eeuw beschreven door Cosmas Pragenis. Hij schreef 'de leider was aan het ploegen met twee verschillende ossen, waarvan één een brede witte band om het lichaam had en een witte kop, terwijl de andere een witte streep over de rug bezat en voorzien was van witte benen'. De eerste beschrijving van Lakenvelder runderen in Nederland dateert uit 1796. De heer J. Le Franq van Berkhey schrijft dat hij een mooi koppeltje Lakenvelders rond zag lopen in een weiland vlak bij Wilnis (Utrecht). In 1805 schrijft dezelfde meneer Berkhey dat 'witlakense koeien vrij zeldzaam zijn en dat ze ook wel kraamkoeien genoemd worden'. De naam kraamkoeien kregen ze omdat wanneer er een boeren kraamvrouw overleed zij een wit laken op haar zwarte haar droeg tijdens de begrafenis (vereniging Lakenvelderrunderen, 2010).

Houders in Nederland nu:

3.5.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland:

In de 19e eeuw waren er ongeveer 1000 Lakenvelders in Nederland (vereniging Lakenvelderrunderen, 2010).

In 1918 waren er door een tuberculose-uitbraak nog maar 300 dieren die op een lakenvelder leken en er waren nog maar een paar zuivere dieren (bijna op de vingers van één hand te tellen). Daarom richtte de schoolmeester en publicist Engelbert van Muilwijk een stamboek op om het lakenvelderrund te behouden. In 1931 werd het stamboek weer opgeheven omdat de Lakenvelderfokkers te eigenzinnig waren om goed samen te kunnen werken. In 1950 liep het Lakenvelder ras helemaal gevaar omdat er een speciale rundveeverordening uitgevaardigd werd. Dit hield in dat alleen de stieren die door het stamboek erkent werden gebruikt mochten worden. De Lakenvelder viel hier niet onder. In 1959 werd deze verordening weer ingetrokken. Gelukkig waren er eigenzinnige Lakenvelderfokkers die stiekem een stier aan

hielden en gebruikten voor de fokkerij. Toen in 1976 de stichting SZH werd opgericht waren er nog maar 323 dieren in Nederland, waarvan 60 met een correcte aftekening, 34 eenkleurig maar wel van Lakenvelder Origine en 7 hoornloze runderen (vereniging Lakenvelderrunderen, 2010).

Inteeltpercentage:

3.5.8 Samenvatting interview Lakenvelder

Ter aanvulling van de literatuurstudie over Lakenvelders hebben we de heer G. Kok van zorgboerderij de Eikenhof in Boschoord geïnterviewd. De heer Kok is een van de medewerkers van zorgboerderij de Eikenhof, die samen met een andere medewerker de zorg van de Lakenvelders op zich neemt. Een van de eerdere medewerkers van de Eikenhof is 12 jaar geleden gestart met het houden van lakenvelders. De keuze voor dit ras was bewust, omdat het ras rustig en vriendelijk is en uniek is om te zien.

Het doel om dit ras te houden is omdat de jongens die op dit bedrijf zorg krijgen goed met dit ras om kunnen gaan omdat het zo rustig en vriendelijk zijn. De jongens zijn zorgbehoevend en dit ras past daarbij.

Het Fokdoel van dit ras is om een zo mooi mogelijk laken te fokken en zonder andere kleurafwijkingen zoals witte sokken. Zelf zie ik de Lakenvelders ook het liefst zo groot mogelijk, maar wel binnen de stamboekeisen waarbij de kruishoogte maximaal 136 centimeter mag zijn.

Op dit bedrijf worden de Lakenvelders gehouden als zoogkoe en de stiertjes die niet geschikt zijn voor de fokkerij gaan weg voor het vlees. Andere dieren gaan soms in de verkoop voor de fokkerij of voor eigen gebruik.

Wanneer je kijkt naar de melkproductie van Lakenvelders kunnen ze nooit tippen aan de Holstein Friesian koeien. Je moet het dubbel aantal Lakenvelders houden voor dezelfde melkproductie, terwijl de mestwet wel op dezelfde manier gehandhaafd wordt.

De vleesaanzet is de eerste helft van de groei goed, maar daarna wordt het dier snel te vet. Op dit bedrijf is niks bekend over het geslachte gewicht omdat de stierkalveren aan een veehandelaar worden verkocht.

Wat betreft de duurzaamheid zijn Lakenvelders krachtige koeien met een lange levensduur. Ook 10 jarige koeien zien er nog mooi uit. De klauwen en benen zijn altijd goed. En alle Lakenvelders worden altijd drachtig, ze zijn goed vruchtbaar. Wat de mestwet betreft wordt er op dit bedrijf gedacht dat de Lakenvelder minder ammoniak uitstoot omdat het dier minder eiwitten in het voer krijgt. De Lakenvelder kan meer ruwvoer/structuur verwerken. Wanneer ze te goed voer krijgen zullen ze snel vervetten. Het beste voerschema voor de lakenvelders is dat ze van april tot november buiten lopen met de kalveren. De andere maanden gaan ze naar binnen (in een Hollandse stal) en krijgen ze grof ruwvoer van eigen land. Dit ruwvoer wordt later in het seizoen gemaaid.

Op dit bedrijf is het belangrijk dat het milieu niet te veel leidt, zo strooien ze minder kunst mest en maaien ze 2x minder per jaar.

Het karakter van de Lakenvelders is vriendelijk, ook wanneer er een kalf bij loopt kun je er rustig bij komen, maar de koe let wel steeds op wat je van plan bent met het kalf. De koeien

kunnen geschoren en geborsteld worden door de jongens. Ook vreemde mensen zijn ze gewend en daar gedragen ze zich gewoon rustig. De stiertjes zijn wat sneller aangebrand dan zwartbonte stieren.

Wat betreft robuustheid hebben de Lakenvelders sterke benen en een goed uier. Het is op 10 jarige leeftijd nog steeds een harde koe, ook wanneer de koeien in natuurgebieden zouden lopen. De koeien zijn zelfredzaam en flexibel bij wisselende weersomstandigheden en schommelingen in het voer. Alleen bij de overgang van stal naar wei kunnen ze nog wel eens gevoelig zijn voor kopziekte omdat het gras dan ineens te rijk is.

De geboorten verlopen vlot. We hebben geen keizersneden.

In deze streek is het ras niet heel populair, maar wel bijzonder. De meeste dieren die we verkopen gaan naar Brabant en Limburg.

Om nieuwe stieren te kunnen vinden heeft mijn collega een heel schema. Er wordt ieder jaar een nieuwe stier aangekocht. Oudere stieren gaan weg omdat ze te vervelend zijn. We benaderen de inspectie van de keuring wel eens omdat die weet waar een stiertje staat. Dan gaan we zelf kijken bij het stiertje en het liefst ook bij half broers en zussen. Om zekerder te zijn van de goede tekening in onze nakomelingen.

Tot slot: Ik zou graag willen zien dat de Lakenvelder in natuurgebieden gaat grazen in plaats van de Schotse hooglanders.

3.6 Witrik

De Witrik wordt tegenwoordig vooral gezien als een kleurslag, die soms vererft. Maar er kan onderscheid worden gemaakt naar het 'oude type' Witrik, dat door stichting de Witrik als ras wordt gezien en het nieuwe type waar bijvoorbeeld de Holstein-Friesian koe de kleuraftekeningen van een Witrik erft en vererft. De Witrik is een oud ras, en komt al voor op middeleeuwse schilderijen. Uit papieren van en gerechtelijke verkoop van een veestapel in Monnikendam uit het jaar 1344 is bekend dat er zich een aantal Witrikken in de veestapel bevonden. Vanaf 1874 werd binnen de invoering van het NRS bepaald dat er alleen maar mocht worden gefokt met de drie hoofdstromen binnen de Nederlandse veestapel, namelijk de Blaarkop, MRIJ en FH. De Witrik werd niet als een erkend ras gezien en hierdoor mocht er niet meer worden gefokt met Witrikstieren. Een aantal boeren hielden de dieren min of meer stiekem. Vanaf 1950 keerde het tij en mocht er weer legaal worden gefokt met Witrikken (SZH, 2010). In dit hoofdstuk wordt met de Witrik het 'oude type' Witrik bedoeld. Van oudsher kwam de Witrik het meest voor in Friesland, Zeeland, op de Hollandse eilanden en de West Betuwe. Tegenwoordig komt de Witrik in heel Nederland voor. De Witrik komt in de Verenigde Staten voor, daar worden ze Vetrix genoemd (Stichting de Witrik, 2010).

Afbeelding 7: Witrik (Zuivelonline, 2008)

3.6.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: De Witrik kan heel veel verschillende kleuren hebben, van bont naar bruin, naar vaal of bijna wit met donkere oren en vlekjes op de poten (Stichting de Witrik, 2010).

Aftekeningen: De ideale kleurkenmerken van de Witrik zijn een witte aalstreep over de hele nek en rug en ter breedte van de lendenwervel zo breed als de lendenwervel. De koeien hebben een witte staart en onder aan de buik, de uiers en de poten is het wit. En de kop is bij voorkeur aan beide kanten wit gespikkeld (SZH, 2010).

Hoogte: De Witrik heeft een kruishoogte van maximaal 140 centimeter.

Lichaamsgewicht: De Witrik is middelzwaar gespierd (Stichting de Witrik, 2010).

3.6.2 Productie

3.6.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.6.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Seurop score:

3.6.2.3 Nakomelingen

Aantal nakomelingen:

3.6.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu

Levensduur:

Voergedrag:

Algemene gezondheid:
Vruchtbaarheid
Mestproductie:

3.6.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct:
Mens- dier relatie:
Melkbaarheid:

3.6.5 Robuustheid/exterieur

Afkalfgemak:
Geboortegemak:
Omgang met wisselende omstandigheden:
Uivorm:
Benen en klauwen:

3.6.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds: Gerard Dou, Potter schilderde in de middeleeuwen Witriksen op schilderijen (SZH, 2010).

Beschreven sinds: Er is bekend dat in 1344 negen zwarte, twee rode en een witte Witrik verkocht werden bij een gerechtelijke verkoping in Monnikendam (Stichting de Witrik, 2010).

Bedrijven in Nederland nu: Door stichting de Witrik zijn 6 bedrijven aangewezen waarbij er minstens 3 fokdieren aan de criteria van de stichting voldoen. Deze bedrijven staan in Meedhuizen, Twijzelerheide, Medumblik, Made en Hasselt en het 6^e bedrijf is onbekend (Stichting de Witrik, 2010).

3.6.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):
In 1995 waren er nog 3000 Witriksen in Nederland (Stichting de Witrik, 2010).

Inteeltpercentage:

Waardoor zeldzaam geworden: In 1874 werd het Nederlands rundvee stamboek ingevoerd en in 1879 werd het Fries rundvee stamboek ingevoerd. Door deze stamboeken werd er gekozen voor slechts drie runderrassen: de Zwartbonte, de Roodbonte MRIJ en de Blaarkop. Hierdoor werd het houden van Witriksen verboden en zeldzamer. Gelukkig waren er een aantal veehouders die stiekem Witriksen hielden voor de fokkerij. In 1950 werd deze rundveeverordening geschrapt. In 1953 probeerde men vereniging 'het Nederlandse aalstrepen stamboek' op te richten. Helaas erkende het NRS de vereniging niet (Stichting de Witrik, 2010).

3.6.8 Samenvatting interview Witrik

Ter verrijking van het literatuuronderzoek hebben we de familie van der Veen uit Twijzelerheide geïnterviewd. De familie van der Veen houdt de Witriksen hobbymatig. Vroeger werden de Witriksen op dit bedrijf gehouden als melkvee. Het bedrijf van Van der Veen wordt nu ontwikkeld tot zorgboerderij. Meneer van der Veen heeft vanaf 14 jarige leeftijd al Witriksen gehouden.

De Witriksen die hier gehouden worden zijn eigenlijk de Fries Hollandse koeien.

Het doel van het houden van de Witrikken was vroeger het melken en nu als zoogkoeien. De fokkerij van een mooie Witrik koe is nu het grootste doel. Het liefst fokt meneer van der Veen de koe van vroeger met een mooie kleur en een beetje melk.

De koeien produceerden zo'n 5000 liter melk. Hierbij werd 6 guldencenten per liter melk aan krachtvoer uitgegeven. Dus de Witrikken produceerden melk met weinig extra voer.

De koeien op dit bedrijf worden vooral verkocht aan hobbyboeren. Ook gaan er stiertjes weg naar de slager. Ze gaan in de massa weg en brengen niet meer geld op dan gangbare kalveren. Het geslachte gewicht is 320 tot 340 kilogram. De beveelsdheid van de dieren is goed. Maar de koeien vervetten wel als je te lang wacht met slachten en te goed voert. De slachtleeftijd is ongeveer bij 17 maand. De koeien komen uiteindelijk altijd uit bij een slager die een beter kwaliteit vlees heeft dan de gangbare slager.

Wat betreft duurzaamheid scoort de Witrik bij levensduur hoog. De koeien worden gemiddeld 8 a 9 jaar oud. De koeien kalven gemakkelijk af en worden bijna nooit bekapt, ook omdat klauwproblemen bijna nooit voor komen. De koeien kunnen zich goed handhaven in natuurgebieden als ze in de winter ruwvoer bijgevoerd krijgen. Met voer alleen uit natuurgebieden zouden de koeien wel erg schraal worden. Maar ook hier word geen kunstmest op de weilanden gestrooid en daar doen de koeien het erg goed op. Dit doen we ook voor het milieu. We willen de koeien op een zo natuurlijk mogelijke wijze houden. Het karakter van de Witrikken is rustig. Het gedrag is erg natuurlijk. Ze lopen niet weg als je er naar toe loopt maar ze komen ook niet bij je. De stieren zijn allemaal wel verschillend maar niet afwijkend agressief. Afhankelijk van het weer gaan de koeien in het voorjaar naar buiten en in het najaar naar binnen. Wat de rangorde betreft zitten er een paar baasjes in de koppel. De koeien zijn niet speciaal beschermend naar de kalveren en ze zullen je niet aanvallen. Ook de jonge kalveren zijn rustig. En wanneer er vreemde mensen tussen de koppel loopt gedragen de koeien zich niet anders.

Wat betreft robuustheid zijn de koeien 2x zo sterk als de Holstein-Friesian. De Witrik duw je niet zomaar van zijn plaats. De koeien die echt melktypisch zijn kunnen niet alleen als zoogkoe ingezet worden. Wanneer je deze koeien daarnaast niet melkt willen ze wel eens mastitis krijgen. Witrikken zijn erg flexibel wat voeren betreft. Soms kregen de koeien ook wel gewoon bermgras omdat er te weinig land was, daar gaven ze niks om.

Het houden van Witrikken heeft meneer van der Veen altijd al geboeid. Tegenwoordig gaat hij tweekeer per jaar naar een bijeenkomst van boeren die Witrikken hebben. De streek waar zijn boerderij staat is een streek waar vroeger veel Witrikken werden gehouden.

Tegenwoordig zijn de koeien zeldzamer geworden. De kalveren waren heel duur. Het eerste kalf dat meneer van der Veen op 14 jarige leeftijd heeft gekocht kostte wel 600 gulden.

Het vinden van goede stieren kost wel moeite, daarom houdt meneer van der Veen altijd in het oog waar de verschillende stieren zitten.

Tot slot: Een mooi verhaal is dat het gebruiken van Witrikstieren verboden is geweest. En dat de houders van de Witrikstieren de stieren gewoon verstopten in een gat en de stier er af en toe uit haalde, om te dekken.

3.7 MRIJ

De MRIJ werd vanaf het begin 20^e eeuw in de rivierengebieden gefokt. Vanaf 1874 werden ze geregistreerd in het stamboek. Vanaf 1905 werd MRIJ als ras erkend. Het is een dubbeldoelras voor de productie van zowel melk als vlees. Omdat er vanaf eind jaren zeventig werd begonnen met de Red Holstein uit Canada werd het ras zeldzaam. De Red Holstein gaf meer liters melk en men dacht dat dit economisch rendabeler was. De MKZ-uitbraak zorgde er in 2001 voor dat er de helft minder MRIJ bedrijven over bleven. Uit kengetallen van melkveehouderijbedrijven blijkt dat MRIJ boeren 1a 2 cent per liter meer over houden dan een Holstein-Friesian houder. Het uier van de MRIJ heeft een minder sterke ophangband. De productie in liters is over het algemeen een kwart lager dan de productie van de Holstein Friesian koe (CGN, 2009).

Afbeelding 8: MRIJ (Zuivelonline, 2008)

3.7.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: De MRIJ koe is roodbont (SZH, 2010).

Aftekeningen: De aftekeningen van de MRIJ zijn bont (SZH, 2010).

Hoogte: De vrouwelijke dieren zijn 130-140 cm. De mannelijke dieren zijn iets hoger (CGN, 2009).

Lichaamsgewicht: De vrouwelijke dieren wegen 550 tot 600 kg. De mannelijke dieren wegen 800 tot 900 kg (CGN, 2009)

3.7.2 Productie

3.7.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

KG melk in 1977: 5106

KG melk in 2007: 6743 (CGN, 2009).

Percentage eiwit:

2007: 3,63 (CGN, 2009)

Percentage vet:

2007: 4,45 (CGN, 2009)

3.7.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht: In 1978 was het geslachte gewicht van een MRIJ stier 280 kg (Westera e.a., 1978).

Europe score:

3.7.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu

Levensduur: De MRIJ heeft een lange levensduur (CGN, 2009)

Voergedrag: Ideaal voor MRIJ is veel ruwvoer en weinig krachtvoer. Maar de MRIJ kan ook het hele jaar door geweid worden (CGN, 2009).

Algemene gezondheid: De MRIJ koeien zijn gezonde en sterke koeien (CGN, 2009).

Vruchtbaarheid: De vruchtbaarheid van MRIJ is goed (CGN, 2009)

Mestproductie: Wanneer een HF koe met een MRIJ koe wordt vergeleken met hetzelfde gewicht, dezelfde tussenkalftijd maar met een MRIJ-productie van 20 kg melk, heeft de HF een stikstof excretie van bijna 117 en de MRIJ een stikstof excretie van ongeveer 105. Dit toont aan dat wat betreft de uitstoot van stikstof de MRIJ koe beter is voor het milieu (De Haan e.a., 2005).

3.7.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct:

Mens- dier relatie: De koeien zijn rustig naar de mens toe. De dieren zijn fijn en vriendelijk in de omgang (CGN, 2009).

Melkbaarheid:

3.7.5 Robuustheid/exterieur

Afkalfgemak:

Geboortegemak: De MRIJ staat bekend om zijn geboortegemak (CGN, 2009)

Omgang met wisselende omstandigheden:

Uiervorm:

Benen en klauwen:

3.7.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds:

Beschreven sinds: Het ras wordt sinds het begin van de 20^e eeuw gefokt (CGN, 2009).

Bedrijven in Nederland nu: Het aantal MRIJ bedrijven in Nederland is 25, het gemiddeld aantal koeien op die bedrijven is 56. Met gemiddeld 39 hectare aan gebruiksground, waarvan 31 hectare gemiddeld eigendom is. Op 88 procent van die bedrijven is het houden van MRIJ koeien het hoofdkomen. De gemiddelde leeftijd van de veehouders is 52 jaar (CGN, 2009)

3.7.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

1975 >500.000

1999 31.036

2002 18.339

2004 14.124

2008 15.000 (CGN, 2009)

Inteeltpercentage: In 2008 was het inteeltpercentage 4.49% In 1978 was dit maar nog 0.51%(Cr-delta, 2008).

Waardoor zeldzaam geworden: MRIJ veehouders zijn rond 1990 in gaan kruisen met red holstein. Dit zorgde voor een hogere melkproductie en een betere uierkwaliteit. Maar hierdoor kwam de zuivere MRIJ in de verdrukking.

In 1977 was ongeveer een kwart van de Nederlandse veestapel MRIJ. Tegenwoordig is het aantal minder dan 1% die mee doet aan de MPR-registratie. Ook de MKZ uitbraak in 2001 zorgde er voor dat de helft van de MRIJ bedrijven verdwenen uit Nederland (CGN, 2009).

3.7.8 Samenvatting interview MRIJ

Om meer over het MRIJ ras te weten te komen is de heer J. van der Wijst uit Oirschot geïnterviewd. Ook mevrouw van de Wijst was aanwezig om aanvullende informatie te geven. Zijn opa is in 1895 begonnen met het melken van MRIJ koeien, daarna heeft zijn vader het bedrijf overgenomen, daarna heeft de heer van der Wijst het bedrijf zelf gehad en nu heeft zijn zoon het overgenomen. Het bedrijf bestaat nu dus al 115 jaar en er hebben vier generaties van

geleefd. Er is net nieuw gebouwd op het bedrijf en nu worden er 180 MRIJ koeien gehouden. Het bedrijf is gebouwd op duurzame veehouderij. De koeien kunnen naar buiten. Het doel van dit bedrijf, het is een bedrijfsmatige hobby. De melkproductie is nooit het hoogste streven geweest. Het belangrijkste is het fokken van de probleemloze koe. De MRIJ is een dubbeldoel koe, dus we kunnen onze opbrengsten halen uit melk en vlees, en de kalveren brengen meer geld op (zo'n 180 tot 200 euro voor een stierkalf). Onze koeien geven gemiddeld 6700 liter met 4,45 procent vet en 3,75 procent eiwit. Een koe brengt ongeveer 330 tot 335 kilogram geslacht gewicht op. Toch is deze veehouder niet helemaal tevreden over de beveleesdheid van de MRIJ koe. Het ras gaat op dit bedrijf te veel richting de Holstein Friesian koe.

Het is een gezond en sterk ras. Op dit bedrijf worden weinig medicijnen gebruikt. Wel worden er droogzetters gebruikt.

De gemiddelde tussenkalftijd ligt op dit bedrijf op de 380 dagen. De koeien kalveren gemakkelijk af. Ze zijn beschermend naar de kalveren toe, maar niet gevaarlijk. De koeien zijn gemakkelijk te houden. Ze zijn zelfredzaam en kunnen goed tegen schommelingen in het voer. De melkproductie zal zich hier op aan passen. De koeien worden niet vaak bekapt. Er wordt gemiddeld maar één koe per week bekapt. De afvoerleeftijd van de koeien op dit bedrijf is gemiddeld 7 jaar of ouder. En ze hebben een gemiddelde levensproductie die hoger is dan de Holstein Friesian koe.

De koeien zijn prettig en gemakkelijk in de omgang, maar wel stug. Bijvoorbeeld bij de opstart met de robot. Toen moesten we de koeien in de robot duwen. Gelukkig trapt een MRIJ koe nooit.

Met de mestwetgeving hebben we het voor elkaar gekregen dat er elke maand 2 onderzoekers op dit bedrijf kwamen en er is gebleken dat de MRIJ koe veel efficiënter met voer omgaat dan de Holstein Friesian, daarom hebben we op dit bedrijf bedrijfsspecifieke discretie met de mestwet.

Het is voor ons redelijk gemakkelijk om vreemd bloed te vinden. We hebben 5 a 6 fokstieren in het vat en af en toe komen er nieuwe bij.

We vinden dat bij de CR-Delta nu de goede mensen zitten die het goede fokdoel van de MRIJ koe voor ogen hebben. Ze zouden de goede mensen niet na acht jaar moeten ontslaan.

Tot slot: De MRIJ koe en de robot van De Laval gaan goed samen omdat dit een robot is met een losse arm.

Vanaf hier beginnen de schapenrassen. Dit zijn de Schoonebeker, Veluws heideschaap, Zwartbles, Kempisch heideschaap, Mergellandschaap, Fries en Zeeuws melkschaap, Blauwe texelaar, en het Drents heideschaap.

3.8 Schoonebeker

De Schoonebeker is een heideschaap dat oorspronkelijk in Drenthe werd gehouden. De Schoonebeker is waarschijnlijk ontstaan uit de Bentheimer uit Duitsland (Rasvereniging het Drents Heideschaap, 2010). De Schoonebeker werd gehouden voor het beweiden van de gronden die met kunstmest bewerkt waren, omdat de schralere Drentse heideschape dit minder goed aankonden (SZH, 2010). Het houden van de Schoonebeker had

Afbeelding 9: Schoonebeker (SZH, 2010)

op dat moment ook zijn voorkeur omdat de vleesproductie van de Schoonebeker hoger is dan die van het Drents Heideschaap (Rasvereniging Drents Heideschaap, 2010). Tegenwoordig komt het ras nog steeds voor in Drenthe, maar ook buiten Drenthe wordt dit ras op kinderboerderijen en gehouden. Verder wordt de Schoonebeker gehouden voor natuurbegrazing en door hobbyhouders. Tegenwoordig behoort de Schoonebeker tot het zeldzaamste schapenras van Nederland. Dit komt omdat men meer productievriendelijke rassen begon te houden (SZH, 2010)

3.8.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: De Schoonebeker komt voor in de kleuren smodde, bont, donkervos, wit, zwartbont, zwartbles en zwart (Rasvereniging Drents Heideschaap, 2010).

Aftekeningen: Alle soorten aftekeningen zijn mogelijk (Rasvereniging het Drents heideschaap, 2010).

Andere kenmerken: De Schoonebeker heeft een typische romeinse neus, en is hoog benig. De Schoonebeker heeft geen hoorns. Op de kop en de poten zit geen wol (SZH, 2010).

Hoogte:

Lichaamsgewicht: Wanneer er stabiel en sober gevoerd wordt kan het gewicht van ooiën oplopen tot 50 kilogram en bij rammen tot ongeveer 80 kilogram. Op rijkere graslanden worden de dieren zwaarder (Rasvereniging Drents Heideschaap, 2010).

3.8.2 Productie

3.8.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.8.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Europe score:

3.8.2.3 wol

Opbrengst:

Wolkwaliteit: De wol van de Schoonebeker is vaak grauwwit of zwart. De kwaliteit valt onder heide en harige wol (Rasvereniging Drents Heideschaap, 2010).

3.8.2.4 Nakomelingen:

Hoeveelheid: De ooi krijgt 1 a 2 lammeren per jaar, dit is afhankelijk van de leeftijd, voeding en fysieke conditie (Rasvereniging het Drents heideschaap, 2010).

3.8.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.

Levensduur:

Voergedrag: De Schoonebeker stelt weinig eisen aan de voeding (SZH, 2010).

Algemene gezondheid: Het ras is niet erg gevoelig voor ziekten (SZH, 2010). Men hoeft bijna nooit medische hulp te geven (Rasvereniging Drents Heideschaap, 2010)

Vruchtbaarheid: De Schoonebeker is laatrijp en de jaarlingen blijven soms gust. Wel is het normaal dat ooiën doorgaans goed vruchtbaar zijn (Rasvereniging Drents Heideschaap, 2010).

Mestproductie:

3.8.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct: De ooi is erg zorgzaam voor het lam (SZH, 2010).

Mens- dier relatie: Wanneer er vreemden in de buurt komen van de Schoonebeker, gaat de Schoonebeker statig recht op staan en stampvoeten, erg schichtige dieren zijn ongewenst (Rasvereniging Drents Heideschaap).

Kuddegedrag: De Schoonebeker heeft een goede kudde instinct (SZH, 2010).

3.8.5 Robuustheid/exterieur

Lammergemak: De Schoonebeker kan zich bijna altijd goed redden bij het aflammeren (Rasvereniging Drents Heideschaap, 2010).

Geboortegemak: Na de geboorte zijn de lammeren vaak weer snel in de benen en ze zijn dan aardig sterk (SZH, 2010).

Omgang met wisselende omstandigheden: De Schoonebeker is sterk en sober. De Schoonebeker stelt niet veel eisen aan zijn onderkomen (Rasvereniging Drents Heideschaap, 2010).

Uiervorm:

Benen en klauwen: De Schoonebeker heeft sterke en droge benen (Rasvereniging Drents Heideschaap, 2010).

3.8.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds:

Beschreven sinds:

Aantal houders: Er zijn 35 houders bekend van Schoonebekers (Zijdeveld e. a., 2008)

3.8.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):
In 2005 waren er zo'n 1900 volwassen Schoonebekers geregistreerd. Hiervan zijn ruim 1400 goedgekeurd voor het stamboek (Rasvereniging Drents Heideschaap)
In 2002 waren er 1277 Ooien en 23 rammen.

In 2007 stonden zo'n 1477 volwassen ooien en 70 rammen in het stamboek ingeschreven (Zijderveld e. a., 2008).

Inteeltpercentage:

3.8.8 Samenvatting Interview Schoonebeker

Om meer te weten te komen over de Schoonebeker is mevrouw A. van Nieukerken geïnterviewd. Zij is al 22 jaar herderin van schaapskudde Westerbork. Deze schaapskudde is vlak na de tweede wereld oorlog van een particulier geweest. De kudde was op dat moment niet raszuiver. Daarna is de kudde overgenomen door de gemeente. Later is de kudde ondergebracht bij een stichting. De laatste 22 jaar is er op zuivere Schoonebekers gefokt. Deze kudde was de laatste zuivere kudde Schoonebekers in Nederland. Vanuit deze kudde zijn de andere kuddes weer gevormd.

Het doel bij het houden van de Schoonebekers is: begrazing, het in stand houden van het ras en voor de educatie. Ze worden niet gebruikt voor de melk, wol of vleesproductie.

Het aantal nakomelingen kan variëren van 1 bij schrale grond tot 3 bij goede grond. Deze schapen kunnen een drieling vaak niet aan door het geven van te weinig melk.

De vleesopbrengst is onbekend omdat de schapen die voor de slacht weg gaan meteen de handel in gaan.

De Schoonebeker heeft een lange levensduur. De problemen waardoor de schapen weg gaan zijn: het gebit en daardoor afname van de conditie. Soms door uierontsteking. Of het gуст blijven.

De kansen die er zijn voor het ras: Er worden tegenwoordig veel lammeren verkocht aan particulieren en voor het opzetten van nieuwe kuddes voor beweiding van natuurgebieden in steden.

De Schoonebeker is minder sober als bijvoorbeeld het Drents heideschaap. Wat voer betreft hebben ze meer energie nodig om te kunnen produceren. Ook vreten ze bijvoorbeeld struikgewas beter af dan de Drent. De Schoonebeker is prima jaarrond op natuurgebieden te houden. Dat gebeurt op dit moment al. Ze krijgen hier alleen wanneer er heel veel sneeuw ligt hooi bijgevoerd dat gewonnen is in natuurgebieden.

De andere Schoonebekers lopen het jaar door overdag met de herderin op de hei en zij 's nachts binnen, zodat de toeristen ze kunnen zien. In de winter grazen ze in weilanden van boeren en blijven ze 's nachts buiten.

De Schoonebekers zijn flexibel bij overgangen in het voer. 1 op de 10 schapen zal soms diarree krijgen.

Het karakter: De Schoonebekers zijn van nature wilde schapen. Maar wanneer je ze veel door de handen krijgt kunnen ze erg mak en aanhankelijk worden. Het zijn slimme schapen die dingen niet vergeten en bepaalde mensen na 2 jaar nog herkennen. De herderin en de hond moeten goede grenzen stellen, anders kunnen de schapen zich met de hele kudde tegen je keren.

De Rammen zijn meestal niet agressief, ook niet wanneer zou ouder dan 2 jaar worden. De herderin moet wel duidelijk laten zien dat ze de baas is. Sommige rammen gaan in de dek periode door het lint. Maar wanneer ze gecorrigeerd worden onthouden ze dit en gedragen ze zich goed tegenover de herderin.

De oaien zijn goed beschermend naar de lammeren. Wanneer een hond te dicht in de buurt komt kunnen ze de honden aanvallen. Tegenover mensen zijn ze niet gevaarlijk of agressief. De geboorten verlopen gemakkelijk. De jonge dieren worden altijd geholpen, omdat wanneer het lammeren te lang duurt de jonge ooi het lam kan verstoten. In 22 jaar is ongeveer 6 keer een keizersnee voorgekomen door een verdraaiing van de baarmoeder.

Een probleem die bij de Schoonebekers voorkomt is rot aan de klauwen. Er wordt geënt om problemen aan de klauwen te voorkomen. Verder wordt er geënt tegen bloed.

Het is moeilijk om een geschikte ram te vinden. Dit komt omdat de herder waarmee samen gewerkt werd is gestopt. Deze rammen waren van betere kwaliteit dan de rammen die nu gebruikt worden. Het is erg belangrijk dat de rammen die gebruikt worden goed in verhouding zijn en zichzelf goed ontwikkelen.

Het goede fokdoel voor dit ras is: De poten moeten goed zijn en recht. De vachten moeten goed zijn. De kop groot genoeg. Het schaap moet in verhouding even lang als hoog zijn. Rammen zijn vaak te lang en zakken dan op latere leeftijd door de rug.

3.9 Veluws Heideschaap

Het Veluws Heideschaap komt oorspronkelijk van de Veluwe, Utrecht, Noord-Brabant en Overijssel. In de 19^e eeuw werden de schapen hier gehouden in kuddes van 70 tot 100 ooien. De schapen vraten overdag van de heide en 's nachts sliepen ze in schaapskooien. De mest die in de schaapskooien terecht kwam werd gebruikt voor het bemesten van de schrale

Afbeelding 10: Veluws Heideschaap (SZH, 2010)

akkers. De lammeren werden op de rijkere gronden afgemest en verkocht voor de slacht naar Londen en Parijs. Door de komst van kunstmest werd het Veluws Heideschaap met uitsterven bedreigd. Vanaf 1989 werden er weer 9 kuddes Veluws Heideschapen gehouden in Gelderland, Overijssel en Utrecht. De kuddes zijn van organisaties voor natuurbeheer en gemeenten. Hier worden ze tegenwoordig nog steeds ingezet voor de begrazing van natuurgebieden (SZH, 2010).

3.9.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: Het Veluws heideschaap is crèmekleurig wit (SZH, 2010).

Aftekeningen: Op de poten en de kop komen soms bruine vlekjes voor (SZH, 2010)

Hoogte:

Lichaamsgewicht: Het gewicht van het Veluws Heideschaap is tussen de 60 en 70 kilogram (De Rhedense schaapskudde, 2010).

3.9.2 Productie

3.9.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.9.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Europe score:

3.9.2.3 Wol

Wolopbrengst:

Wolkwaliteit: Het Veluws Heideschaap heeft een witte langharige draderige vacht. Deze is afhankelijk, zonder krulletjes en vrij grof (SZH, 2010).

3.9.2.4 Nakomelingen

Opbrengst Nakomelingen: De Ooien werpen gemiddeld één lam per jaar (SZH, 2010).

3.9.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.

Levensduur

Voergedrag:

Algemene gezondheid:
Vruchtbaarheid
Mestproductie:

3.9.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct:
Mens- dier relatie:
Kuddegedrag:

3.9.5 Robuustheid/exterieur

Lammergemak:
Geboortegemak:
Omgang met wisselende omstandigheden: Het Veluws Heideschaap is sober en kan goed op de heide overleven (De Rhedense schaapskudde, 2010)
Uiervorm:
Benen en klauwen:

3.9.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds:
Beschreven sinds:
Aantal houders: In Nederland zijn 7 fokkers van het Veluws heideschaap (Zijderveld e.a., 2008).

3.9.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):
In 1910 waren er 10.000 ooien.
In 1960 was er vrijwel geen Veluws Heideschaap meer over.
In 1989 zijn er 1400 ooien, waarvan er 1000 zuivere dieren over waren, deze dieren waren verspreid over 9 kuddes in Gelderland, Overijssel en Utrecht.
In 2007 zijn er 1400 zuivere ooien en 70 rammen (SZH, 2010).
Inteeltperscentage:

3.9.8 Samenvatting interview Veluws Heideschaap

Om meer te weten te komen over het Veluws heideschaap is meneer M. W. Volkers geïnterviewd. Meneer Volkers is herder van een kudde Veluws heideschapen die 's zomers de heidegebieden rond Nijverdal begraasd, dit gebeurt tot eind oktober. 'S winters worden de weilanden van veehouders en ijsbanen in die omgeving begraasd, dit gebeurt tot de lammertijd in januari (wanneer er geen sneeuw ligt). In de lammertijd komt de kudde in de schaapskooi en krijgen ze natuurhooi en een klein beetje brok bijgevoerd. Deze kudde bestaat op dit moment uit 235 ooien en 10 rammen. De kudde is eigendom van de stichting Overijssels Landschap.

Met behulp van de stichting Zeldzame huisdierrassen is de vorige herder ongeveer 16 jaar geleden begonnen met het omvormen van de kudde naar alleen zuivere Veluwse heideschapen. Daarvoor bestond de kudde vooral uit kruisingen.

Het doel waarvoor de kudde gebruikt wordt is het openhouden van het veld, heidebeheer, de cultuurhistorische waarde en voor de toerisme. Het is geen fokbedrijf. De mooiste schapen

worden gehouden voor eigen gebruik, waarmee de kudde jong wordt gehouden. De schapen lopen ongeveer 6 a 7 jaar in de kudde.

De schapen lammeren gemakkelijk. Wanneer er 190 ooien lammeren zijn de probleemgevallen op één hand te tellen.

Het aantal nakomelingen die de schapen per jaar brengen is van nature 1. Maar in deze kudde worden er 1/3e eenlingen geboren en 2/3e tweelingen. Met het voer dat de schapen krijgen hebben ze moeite om tweelingen te onderhouden.

Een ram lam levert ongeveer 40 tot 45 euro op in het voorjaar en de oudere ooien en rest lammeren leveren in het najaar ongeveer 30 tot 35 euro op. Deze opbrengsten kunnen per jaar verschillen. Het geslachte gewicht van de Veluwe heideschapen is onbekend omdat de schapen allemaal in een keer aan een handelaar verkocht worden.

De hoeveelheid wol die het schaap opbrengt is zo'n 2,5 tot 3 kg. De wol heeft een draderige structuur en wordt gebruikt voor vloerbedekking en isolatiemateriaal.

De schapen zijn taai, en zijn geschikt om per dag vele kilometers af te leggen. Ze zijn niet vaak ziek. De kudde wordt behandeld tegen blauwtong, scrapie en q-koorts.

Voergedrag: Een heideschaap kan nooit van alleen maar heide leven. Hier zitten te weinig voedingsstoffen in. De schapen zijn wel flexibel voor wisselende omstandigheden in het voer. Alleen wanneer de lammeren het eerste seizoen op een bemest grasland grazen krijgen ze diarree. Meestal zorgt dit niet voor verder problemen en lost het zich weer op.

Het karakter van de dieren is goed voor in een kudde. Ze zijn meestal rustig en hebben een goed kuddegevoel. Sommige dieren zijn schuw. Wanneer er paniek uitbreekt in de kudde kan het wel gevaarlijk zijn.

Het moedergevoel van de ooien is goed. Er worden geen lammeren verstoten. Zelfs de ooien die eigenlijk te jong lammeren hebben gekregen hebben een goed moedergevoel. Wanneer er een vreemd lam aangenomen moet worden door een andere ooi kan het lam ingesmeerd worden met vruchtwater van de ooi, gemengd met jodiumtinctuur.

Het vinden van rammen is tegenwoordig goed te doen. Er zijn 9 kuddes in Nederland met Veluwe heideschapen.

Het fokdoel voor de schapen is het behouden van raskenmerken en er moet opgepast worden met inteelt.

Tot slot: Dit ras is een apart slag in de markt. En wij houden dit ras in stand op een ouderwetse manier. Helaas wordt de regelgeving steeds gekker.

3.10 Zwartbles

Tussen 1920 en 1930 is de Zwartbles gefokt uit de Schoonebeker en de Texelaar. In de jaren 70 was de zwarte wolkleur van de Zwartbles vooral in trek bij spinners. Om ervoor te zorgen dat de Zwartbles binnen deze stormachtige ontwikkeling herkenbaar zou blijven is in 1979 de Zwartbles fokkersclub

Afbeelding 11: Zwartbles (SZH, 2010)

opgericht. In 1983 waren er voldoende dieren om een stamboek op te richten. Tussen 1985 en 1990 groeide het aantal Zwartblessen snel waarna in 1990 zich dit stabiliseerde. Door de vele regelgeving hebben tegenwoordig veel grote fokkers hun kudde ingekrompen. Nu dient zich een grote belangstelling aan van hobbyfokkers (SZH, 2010)

3.10.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: De kleur van de Zwartbles is bruin/zwart (SZH, 2010).

Aftekeningen: De Zwartbles heeft een witte bles, witte pootjes en een witte staartpunt (NZS, 2010).

Hoogte:

Lichaamsgewicht:

3.10.2 Productie

3.10.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.10.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Europe score:

3.10.2.3 Wol

Wolopbrengst:

Wolkwaliteit:

3.10.2.4 Nakomelingen

Opbrengst Nakomelingen: De volwassen Zwartbles heeft een gemiddelde worpgrootte van 2,3 per jaar. De Jonge Ooien hebben een gemiddelde worpgrootte van 1,6 (NZS, 2010).

3.10.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.

Levensduur

Voergedrag:

Algemene gezondheid:

Vruchtbaarheid: De vruchtbaarheid van de zwartbles is goed (NZS, 2010).

Mestproductie:

3.10.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct: Zwartbles ooien zijn van jongs af aan goede moeders die goed op de lammeren passen (NZS, 2010).

Mens- dier relatie: De Zwartbles is een mak en rustig schaap. Het is goed hanteerbaar (NZS, 2010)

Kuddegedrag:

3.10.5 Robuustheid/exterieur

Lammergemak: Door het ruime bekken van de ooien en de smalle hoofden van de lammeren gaat het lammeren met gemak (NZS, 2010).

Geboortegemak: De Lammeren komen gemakkelijk ter wereld en de vitaliteit van de lammeren is hoog (NZS, 2010).

Omgang met wisselende omstandigheden: De Zwartbles is niet gevoelig voor bepaalde dingen, aandoeningen of een tekort of teveel aan mineralen (NZS, 2010)

Uivorm:

Benen en klauwen:

3.10.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds:

Beschreven sinds:

Bedrijven in Nederland nu: Er zijn 260 fokkers van Zwartblessen (Zijderveld e. a., 2008)

3.10.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

In de jaren 80 tot 95 waren er 3500 tot 4000 dieren ingeschreven in het stamboek.

In 2000 waren er 2350 Zwartblessen ingeschreven bij de stamboeken (SZH, 2010).

In 2002 waren 2500 ooien en 250 rammen.

In 2007 waren er 2500 ooien en 170 rammen (Zijderveld e. a., 2008).

Inteeltpercentage:

3.10.8 Samenvatting interview Zwartbles

Om meer te weten te komen over de Zwartbles zijn de familie de Ram uit Noordwolde geïnterviewd. Familie de Ram houdt al 15 jaar Zwartbles schapen. Meneer de Ram is voor het houden van de schapen melkveehouder geweest. De keuze voor de Zwartbles was een bewuste keuze. Omdat het gemakkelijke schapen zijn en ze lammeren gemakkelijk af. Ook zijn de schapen mooi van kleur en ze horen oorspronkelijk op deze plek. Familie de Ram is zelf begonnen met dit ras en de eerste schapen zijn gekocht bij een fokker uit Noorderbos. Het doel dat familie de Ram heeft met de Zwartbles schapen is stamboek schapen houden en laten keuren en er gaan dieren voor de slacht weg.

De productie van de Zwartbles is hoog ze geven genoeg melk om de lammeren groot te brengen en ze krijgen soms wel 3 of 4 lammeren in een worp. Met te veel nakomelingen is er de kans dat de uiers kapot gaan. Daarom wordt er geprobeerd om 2 nakomelingen per jaar te

fokken. Soms zijn dit toch wel veel lammeren en deze zijn dan wat later klaar voor de slacht. De rammen gaan vaak weg voor de slacht en de ooien die niet mooi op kleur zijn. Na 2 keer lammeren geven de ooien gemiddeld 15 liter melk per dag. Omdat de schapen soms veel melk geven zijn ze soms wat sneller op. Het geslachte gewicht van een Zwartbles is tussen de 25 en de 30 kilogram. De vlees gaat naar de reguliere markt. Een Zwartbles brengt gemiddeld 3 kilogram wol op. Deze wol is niet goed verkoopbaar vanwege de kleur en de kwaliteit. Wel wordt er geprobeerd om er een fijnere structuur in te fokken.

De schapen zijn sterk en sober. De ooien worden gemiddeld 5 jaar. Kreupelheden en rotkreupel komt eigenlijk niet voor. En met de keuze van de rammen wordt hier rekening mee gehouden. Ook ziekte komt niet veel voor. Heel soms blijven ze aan de nageboorte staan. En er wordt geënt tegen Bloed en zomerlongontsteking. De schapen zouden goed overleven in natuurgebieden. Maar kunnen niet tegen te goed bemest gras. Arme grond is beter. Wanneer de ooien lammeren hebben wordt er wel brok bij gevoerd. De schapen kunnen wel tegen schommelingen.

Het karakter van de schapen is prettig. Ze zijn niet gestrest. Helaas zijn de rammen wat kwaaiër. Het moedergevoel is goed. En de schapen reageren goed op mensen. Ze zijn wel op de baasjes gefixeerd.

Het is niet heel erg lastig om een ram te vinden. Daar wordt altijd al goed op gelet. De dieren moeten niet te groot gefokt worden, met veel inhoud en een goed vorm van de kop. Die sierlijk is en verheven staat op de hals. Er zijn nu nog twee stamboekverenigingen bij de zwartbles. Deze zouden dicht bij elkaar moeten komen zodat er een vereniging opgeheven kan worden.

3.11 Kempisch Heideschaap

Het Kempische Heideschaap komt oorspronkelijk uit Noord-Brabant, rond Uden, de Kempen en de Peel. Op deze arme gronden viel met ander vee dan het schaap niks te verdienen. De lammeren werden op rijke gronden gemest en voor de slacht verkocht naar België, Parijs en Londen. Maar ook in de omgeving zelf werd het schapenvlees veel geconsumeerd. De schapen begraasden overdag de Kempen en 's nachts werden ze gestald. De mest die de Kempische heideschappen produceerden werden gemengd met heideplaggen over de schrale akkers

Afbeelding 12: Kempisch Heideschaap (SZH, 2010)

uitgestrooid. De wolkwiteit van het Kempische heideschaap wordt als beter beoordeeld, dit komt door de kruising met Merino schapen uit Spanje. Deze kruising ontstond in 1811 op initiatief van Lodewijk Napoleon en in 1852 door koning Willem-I. Door de aanwezigheid van de grote aantallen schapen werd de wol en textielindustrie tot in de late twintigste eeuw een bloeiende ontwikkeling. Tegenwoordig worden er meer dan 5000 Kempische heideschappen ingezet voor natuurbeheer (Vereniging stamboek het Kempische heideschaap, 2010).

3.11.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: De kop en de poten zijn meestal wit van kleur, maar soms bruin of gespikkeld

Aftekeningen:

Andere kenmerken: De kop is lang en smal en onbewold. Het voorhoofd is plat. De ooien en de rammen zijn ongehoord

Hoogte: Kempische heideschappen worden middelgroot (SZH, 2010).

Lichaamsgewicht: Volwassen ooien worden tussen de 45 en 65 kilogram (SZH, 2010).

3.11.2 Productie

3.11.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

3.11.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Seurop score:

3.11.2.3 wol

Opbrengst: Gemiddeld 3 kilogram (Vereniging stamboek het Kempische heideschaap, 2010).

Wolkwiteit: De wol van het Kempische Heideschaap is bijna helemaal wit en korter en fijner dan de wol van de andere heideschappen (Vereniging stamboek het Kempische heideschaap, 2010).

3.11.2.4 Nakomelingen:

Aantal: Kempische heideschappen brengen gemiddeld 1,5 lam per jaar groot (SZH, 2010).

3.11.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.

Levensduur:

Voergedrag:

Algemene gezondheid:

Vruchtbaarheid:

Mestproductie:

3.11.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct:

Mens- dier relatie:

Kuddegedrag:

3.11.5 Robuustheid/exterieur

Lammergemak:

Geboortegemak:

Omgang met wisselende omstandigheden:

Uivorm:

Benen en klauwen:

3.11.6 Cultuurhistorische waarde

Weergegeven op schilderijen sinds:

Beschreven sinds:

Aantal houders: Er zijn 7 houders van Kempische heideschappen (Zijderveld e.a., 2008)

3.11.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

In 1900 waren er nog 40.000 oaien.

In 1960 was het ras bijna uitgestorven.

In 2000 waren er nog 1800 dieren die vooral in kuddeverband werden gehouden.

In 2002 waren er 1544 vrouwelijke kempische heideschappen en 30 rammen (Zijderveld ea, 2008).

In 2005 zijn er nog 2000 Kempische Heideschappen geregistreerd in het Nederlandse stamboek (Vereniging stamboek het Kempische Heideschaap, 2010).

In 2007 zijn er 1802 oaien en 44 rammen (Zijderveld e.a, 2008).

Inteeltpercentage:

3.11.8 Samenvatting interview Kempisch Heideschaap

Om meer te weten te komen over het Kempische heideschaap is de heer S. van Beek van de Wassum in Venlo geïnterviewd. De Wassum is een bedrijf dat zich specialiseert in het beheer van natuurterreinen met schaapskuddes. De kuddes begrazen heidegebieden, dijken, uiterwaarden, beekdalen en stadsparken in de provincies Limburg, Gelderland, Utrecht en Brabant. De Wassum is bewust begonnen met dit heideschaap in 1985. Het doel met de Kempische heideschappen is heidebeheer en beheer van schrale graslanden.

Het Kempische heideschaap is in staat zichzelf te voeden op schrale grond, terwijl ze toch een hoge vleesproductie hebben. Het geslacht gewicht van de schapen is zo'n 20 tot 22 kilogram. De Kempische heideschapen zijn groter dan de Drentse heideschapen. De schapen worden op de reguliere markt verkocht voor het vlees. In het voorjaar worden er een aantal lichte lammeren verkocht, vanaf juni worden de zwaardere schapen verkocht. Vlak voor het slachtfest van de Islamieten worden er veel schapen verkocht. Aan het vlees zelf zit niet een speciale smaak. Het verhaal achter het vlees is wel goed, omdat het vlees van uit een duurzaam veehouderijbedrijf komt en er wordt weinig krachtvoer gevoerd. De Kempische heideschapen leveren gemiddeld 2,5 kilogram wol. En deze wol brengt op dit moment ongeveer 50 cent per kilogram op. De wol is vooral geschikt voor vilt en spinnen. De kwaliteit van de wol is eigenlijk niet goed.

De vruchtbaarheid van de Kempische heideschapen is minder goed. De Ooien ouder dan 2 jaar krijgen de eerste lammeren. Het gemiddelde aantal lammeren per worp is 1,3. De geboorten gaan gemakkelijk en na een uur loopt het lam al.

De schapen zijn taai en duurzaam, het oudste schaap is 8 jaar. De schapen tot en met 6 jaar hebben bijna nooit problemen. Bijna alle schapen gaan na 8 jaar weg, omdat dit economisch is. De dierenarts kosten zijn laag en er wordt niet ontwormd. De schapen hebben een natuurlijke weerstand en gaan lang mee.

Het voer dat in de winter wordt bijgevoerd is natuurhooi. Verder eten de schapen het voedsel in natuurgebieden. De schapen worden gescand op een en tweelingen. De schapen die eenlingen dragen krijgen geen krachtvoer en de schapen met tweelingen krijgen een kilogram krachtvoer per dag. De schapen kunnen niet tegen te goed gras. Ze zullen dan diarree krijgen. In de lammertijd worden de schapen in de stal gezet, dit is de enige periode dat er echt mest over blijft. De mest wordt afgezet naar een biologische paprikateler. Verder wordt er graan verbouwd voor eigen krachtvoer. Ook het ruwvoer wordt zo veel mogelijk uit eigen beheergronden gehaald.

Het karakter van de schapen is prettig. Ze hebben een goed kudde instinct en zijn rustig van aard. De dieren hebben een goed moedergevoel, er wordt bijna nooit een lam afgestoten. De schapen komen naar je toe als je fluit. In het bijzijn van vreemde personen gedragen de schapen zich niet anders.

Het ras heeft een hoge cultuurhistorische waarde. Vroeger was er nog maar 1 kudde Kempische heideschaap over van 100 schapen. Deze kudde bestond toen 40 jaar. Het is wel een bijzonder ras. De mensen kennen het niet en de schapen zijn in deze streek ook niet meer zo in trek. Men kiest eerder schapen met een hogere productie. Wat de genetische diversiteit betreft, het is moeilijk om vreemd bloed te vinden. Gelukkig hebben we zelf 2000 Kempische heideschapen. En we werken samen met andere bedrijven. Ook wordt er heel af en toe wel eens ingekruist met verwante rassen.

3.12 Mergellandschaap

Het Mergellandschaap komt van oorsprong van de kalkrijke mergellandgronden in Zuid-Limburg en de grensstreek met Duitsland en België. De populatie Mergellandschapen is nooit erg groot geweest. Ze werden gehouden voor de mest die weer kon worden gebruikt voor het verbouwen van graan, aardappelen en bieten. Door veranderde landbouwpraktijken nam het aantal Mergellandschapen halverwege de vorige eeuw nog verder af. Door veel inspanning van enkele enthousiaste liefhebbers van het ras kon met de weinige overgebleven dieren de laatste decennia weer een levenskrachtige populatie gefokt worden. Sinds de jaren negentig worden de schapen ingezet voor het beheer van natuurterreinen(SZH, 2010)

Afbeelding 13: Mergellandschaap (SZH, 2010)

3.12.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: De wol is vaak wit/ecru en soms zwart. Incidenteel komen geheel zwarte dieren voor(SZH, 2010)

Aftekeningen: De kop en de poten zijn behaard en hebben een grillig patroon van bruinzwarte of bruine vlekken(SZH,2010)

Hoogte: De Mergellander is een middelgroot schaap(OMS, 2010)

Lichaamsgewicht:

3.12.2 Productie

3.12.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.12.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Europe score:

3.12.2.3 Wol

Wolopbrengst: De wolproductie is bij de eerste scheer gemiddeld 4- 5 kg. Bij overjarige oaien 3- 4 kg en bij overjarige rammen 4- 5 kg(OMS, 2010)

Wolkwaliteit: De wol is gelijkmatig, lang en van voldoende fijnheid en vrij los. Slechts heel lichte kronkeling van de wolvezels is toegestaan. De kwaliteit valt onder heide en harige wol. (OMS, 2010)

3.12.2.4 Nakomelingen

Opbrengst Nakomelingen: Mergellandschapen geven als volwassen ooi meestal 2 lammeren(OMS, 2010)

3.12.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.

Levensduur:

Voergedrag: De Mergellander kan het doen op een relatief sober rantsoen. Ze worden vaak gehouden op de kalkgraslanden. Ze worden tegenwoordig daar vaak ingezet in het kader van natuurbeheer(OMS, 2010)

Algemene gezondheid:

Vruchtbaarheid: De Mergellander krijgt meestal twee lammeren. De bronst kan al optreden vanaf augustus. Vroeg geboren ooien kunnen in hun eerste levensjaar al gedekt worden. Jonge rammen dekken meestal vanaf oktober(OMS, 2010)

Mestproductie:

3.12.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct:

Mens- dier relatie:

Kuddegedrag: De Mergellanders tonen een goed kuddegedrag(OMS, 2010)

3.12.5 Robuustheid/exterieur

Aflangemak: De lammeren worden erg gemakkelijk geboren. Er hoeft, uitzonderingen daargelaten niet te worden geholpen. Volwassen ooien krijgen meestal twee en kunnen deze gemakkelijk voeden. Voor meer heeft ze te weinig melk(OMS, 2010)

Geboortegemak: De lammeren komen er erg gemakkelijk af. Ze hebben smalle kopjes en wegen tussen de 3.5 en 5 kilogram(OMS, 2010)

Omgang met wisselende omstandigheden: Het schaap gaat erg gemakkelijk om met verschillende voersoorten. Wel hebben ze in het voorjaar soms diarree door het eten van jong gras en jonge knoppen(OMS, 2010)

Uiervorm:

Benen en klauwen: De poten zijn matig fijn, pezig en droog. De achterpoten zijn steviger en de hak is goed ontwikkeld(OMS, 2010)

3.12.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds: Op foto's gezien vanaf 1910(OMS, 2010)

Beschreven sinds:

Bedrijven in Nederland nu: In 2007 waren er nog veertig houders(Zijderveld e.a, 2008).

3.12.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

In 2002 waren er nog 600 fokooien en 35 fokrammen. In 2007 waren er nog 579 fokooien en 57 fokrammen(SZH, 2010).

Inteeltpercentage:

3.12.8 Samenvatting interview Mergellandschaap

Om meer te weten te komen over de Mergellander is mevrouw D. van Rooden geïnterviewd van MAK in Blokker. Mak is een educatiecentrum en geldt als erkent fokcentrum voor Mergellandschapen. Mak bestaat 10 jaar. De eerste beheerder zocht een sober en zeldzaam ras. Dit werd de Mergellander. Omdat dit schaap een lief karakter heeft en rustig en stabiel is. Het ras komt niet oorspronkelijk voor in Noord holland. Het doel van dit schaap is het gebruiken in de lessen. Bijvoorbeeld tijdens het aflammeren zodat er een schoolklas om heen kan staan. Verder voor het ecologisch beheren van zo'n 7 Hectare grond. Ze kunnen goed tegen onkruid zoals bijvoorbeeld distels.

De wol is geschikt voor vilten en spinnen. De wol is wit en heeft eren typische harige structuur. De vlees wordt ook verkocht op MAK. Maar het is geen echt vleesras dus echt rendabel is dit niet.

Het aantal nakomelingen dat de Mergellander gemiddeld per worp brengt zijn 1,7. De schapen lammeren gemakkelijk af. De moedereigenschappen zijn goed en de lammeren zijn meteen vitaal en kunnen gewoon buiten blijven.

Het oudste schaap is 6 jaar. De schapen blijven jaarrond buiten en krijgen hooi bijgevoerd en biologische brok een halve kilogram per dier aan het einde van de dracht en het begin van de melkgift.

De Mergellander kan goed tegen schommelingen. Ze zijn zelden ziek.
Het is wel eens lastig om een goede ram te vinden zonder te veel inteelt.

3.13 Fries en Zeeuws Melkschaap

Al 10 eeuwen lang worden melkschapen gebruikt voor de productie van melk, kaas, wol en vlees. Door de opkomst van kunstvezel waardoor de waarde van wol omlaag is gegaan en de opkomst van speciale vleesrassen wordt het melkschaap de laatste jaren niet vaak meer voor deze producten gehouden. In de tweede helft van de 19^e eeuw werden er meer Engelse schapenrassen gebruikt en gekruist om het ras te verbeteren. Het melkschapen ras dreigde hierdoor te verdwijnen. De heer Kuperus uit Marssum is in 1885 begonnen met een

Afbeelding 14: Fries en Zeeuws melkschaap (SZH, 2010)

eigen registratie van melkschapen en startte zijn privé stamboek, die bestond tot 1905. In 1908 werd het Fries melksskieppe stamboek opgericht (www.melkschapen.nl¹, 2010). Wel worden deze schapen nog gemolken en er wordt kaas gemaakt, waaronder het Friese streekproduct: de natte schapenkaas, feta, harde schapenkaas en schapenbrie. Andere producten die tegenwoordig gemaakt worden zijn kwark, boter, roomijs en yoghurt. In Nederland zijn 2 identieke melkschapen rassen. Het Zeeuws en het Fries melkschaap. Deze rassen hebben beide een eigen stamboek, alleen de plaats waar het ras voorkomt is anders.

3.13.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: Het schaap zelf is blank van kleur (www.melkschapen.nl², 2010).

Aftekeningen: Het schaap heeft geen aftekeningen (www.melkschapen.nl², 2010).

Wolkleur: De kleur van de wol is blank (www.melkschapen.nl², 2010).

Hoogte:

Lichaamsgewicht: De melkschapen zijn zo'n 75 kilogram (SZH, 2010).

3.13.2 Productie

3.13.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld: Een melkschaap geeft gemiddeld 500 kilogram melk per lactatie (SZH, 2010).

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.13.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Europe score:

3.13.2.3 Wol

Wol opbrengst: De wol opbrengst is 4-6 kilogram (schapennet.nl, 2001)

Wolkwaliteit: De wol is fijn, blank en goed gestapeld (www.melkschapen.nl², 2010).

3.13.2.4 Nakomelingen

Opbrengst Nakomelingen: Er kunnen 2, 3 of zelfs 4 lammeren geboren worden (SZH, 2010).

3.13.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.

Levensduur

Voergedrag:

Algemene gezondheid:

Vruchtbaarheid: De vruchtbaarheid is goed (www.melkschappen.nl², 2010).

Mestproductie:

3.13.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct:

Mens- dier relatie:

Kuddegedrag:

3.13.5 Robuustheid/exterieur

Lammergemak:

Geboortegemak:

Omgang met wisselende omstandigheden:

Uiervorm: Het uier is ruim ontwikkeld en goed aangesloten. De speenplaatsing is goed. Het uier is soepel en elastisch (www.melkschappen.nl², 2010).

Benen en klauwen:

3.13.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds: In 1432 is het eerste schilderij van een melkschaap gemaakt. Dit schilderij is 'Het Lam Gods' van de gebroeders van Eijck in de sint Baafs kathedraal in Gent (www.melkschappen.nl, 2010).

Beschreven sinds: Het Friese melkschaap wordt voor het eerst door schrijvers vermeld in de 18^e eeuw. Rond 1840 is men begonnen met de beschrijving van het uiterlijk van het Friese melkschaap (www.melkschappen.nl¹, 2010).

Aantal houders:

In 1818 waren er 170 leden bij het Fries melkschappen stamboek. In 1950 tot 1960 waren er zo'n 20 a 30 leden. In 2008 had het Fries melkschappen stamboek 65 leden (www.melkschappen.nl¹, 2010).

3.13.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

In 2000 waren er zo'n 1200 Zeeuwse en 2000 Friese melkschappen in Nederland (SZH, 2010).

In 2002 waren er zo'n 5500 ooiën en 110 rammen (Zijderveld e. a., 2008).

In 2007 waren er zo'n 9500 ooiën en 750 rammen (Zijderveld e. a., 2008).

In 2009 zijn er nog zo'n 9000 melkschappen in Nederland (SZH, 2010).

Inteeltpercentage:

3.13.8 Samenvatting interview Fries en Zeeuws melkschaap

Om meer te weten te komen over het Fries en Zeeuwse melkschaap is mevrouw Meersma uit Garderen geïnterviewd. Mevrouw Meersma en haar man houden al 5 jaar melkschappen. Dit was een bewuste keuze die begonnen is met de vraag, wat kun je doen wanneer je op zo'n mooie plek gaat wonen? Het houden van melkschappen. En een zeldzaam ras is dan juist wel mooi. De familie is begonnen met 10 ooiën. Dit waren toen nog zoog schapen. Deze schapen werden later gemolken en er werd kaas gemaakt. Eigenlijk is dit een hobby die uit de hand gelopen is.

De schapen zijn niet speciaal melkschapen omdat de productie zo hoog is. Maar het karakter is erg belangrijk. Ze zijn prettig, gemakkelijk en niet te drijven door een hond. Ze zijn rustig, sociaal en op mensen gericht. De productie is waarschijnlijk niet anders, maar het karakter en de bouw van het schaap maken het verschil. De schapen geven gemiddeld 1,5 kilogram melk per dag. De gehalten zijn niet bekend.

De lammeren worden naar de slacht gebracht en de familie verkoopt zelf ook vlees. Het geslachte gewicht van de schapen is gemiddeld 15 kilogram. Het vlees is mager en mals. De melk zelf wordt niet veel verkocht. De kaas wordt op de markt verkocht. Het kleinschalige en ambachtelijke is op dit bedrijf een sterk punt in het vermarkten van de producten. De wol opbrengst van de melkschapen is tussen de 3,5 en 4 kilogram. Dit wordt particulier verkocht. De wol verkoopt goed omdat de mensen de wol willen spinnen. De vacht is wit en de haren zijn lang.

Het gemiddeld aantal nakomelingen per schaap is 2,4.

Het is een sterk ras. Alleen de pootstand is soms minder. Het schaap is degelijk. Door de hoge productie kan het uier het soms begeven bij de ophangband.

Het melkschaap is niet geschikt voor natuurbegrazing. Het is een echt weideschaap. Ze zijn kieskeurig met eten en niet sober. Ook er moet wel krachtvoer bijgevoerd worden omdat er melk geproduceerd wordt. De schapen krijgen iedere dag minder dan een kilogram krachtvoer en goed gras.

Zoals eerder genoemd is het karakter van de Ooien rustig en vriendelijk en op mensen gericht. Ze zijn gefokt om gemolken te worden. De rammen zijn minder vriendelijk. Er is een rangorde in de kudde. Hetzelfde schaap loopt altijd voorop. De moedereigenschappen zijn goed. Er is maar een keer een lam afgestoten door de moeder. De lammeren worden meestal na 48 uur bij de moeder weg gehaald. Tegenover vreemden zijn de schapen altijd wat afstandelijker.

Wat de weersomstandigheden betreft, zijn de jonge dieren wat gevoeliger voor slecht weer. De zelfredzaamheid is gemiddeld. En het ene dier kan wat beter tegen schommelingen in het voer dan het andere dier. Sommige schapen krijgen wat sneller diarree.

De geboorten verlopen gemakkelijk. Mevrouw Meersma of haar man proberen er wel altijd bij te zijn. Soms is de ligging van een lam afwijkend en wordt er geholpen tijdens de geboorte. Dit komt bij 3 op de 35 schapen voor. Keizersneden komen niet voor.

Er zijn eigenlijk geen gezondheidsproblemen. Soms een uierontsteking, maar dit komt niet overdreven veel voor.

Het melkschaap is een leuk ras dat niet wordt verwacht op de Veluwe. Omdat we dit ras wilden melken hebben we voor de melkschapen gekozen. Mensen hier vinden dit heel bijzonder, men kent het ras niet. Hier worden wel eens rondleidingen gegeven. De melkschapen sector is geen groeiende sector.

Met de verwantschap gaat het goed, tot nu toe zijn er nog geen problemen geweest. Het fokdoel is een functioneel schaap fokken.

Verbeteringen m.b.t. het stamboek, de melkers en de hobbyhouders zouden meer samen moeten werken.

3.14 Blauwe Texelaar

De Blauwe Texelaar komt voort uit Witte Texelaars met de 'blauwfactor'. Witte Texelaars met de blauwfactor zijn zeldzaam. Hoeveel er precies zijn is niet bekend. Schattingen variëren van 1 op 25.000 tot 1 op 50.000. Tegen de jaren 70 van vorige eeuw werd in Friesland een blauw ramlam geboren uit een witte ooi. De twee andere lammeren waren gewoon wit. Toen het ramlam dek rijp was, liet de schapenhouder een aantal oaien dekken door de ram. Ook hieruit werden een aantal Blauwe Texelaars geboren. Na goed gezocht te hebben zag hij bij een andere boer ook nog een blauw ramlam. Ook deze werd benut voor zijn fokkerij. De jaren daarop breidde het koppel zich langzaam uit totdat hij ze in 1977 verkocht. Tegenwoordig worden de schapen vaak samengehouden in koppels met Witte Texelaars voor de vleesproductie (Blauwe Texelaar stamboek, 2010).

Afbeelding 15: Blauwe Texelaar (SZH, 2010)

3.14.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: De kleur varieert van bijna zwart tot licht grijs. De blauwe kleur komt door vermenging van witte en zwarte wolharen. Deze verhoudingen variëren echter sterk waardoor de vacht verschillend kleurt (SZH, 2010).

Aftekeningen: De rug kleurt vaak lichter dan de rest van het dier. De lammeren laten een erg vlekke bonttekening zien. Opvallend bij de schapen is het halster, zo wordt de witte aftekening op de kop genoemd. Tevens bestaat er een smalle band van witte haren aan de oorrand. De Blauwe Texelaar heeft witte aftekening op de bovenbenen (SZH, 2010).

Hoogte: Rammen zijn gemiddeld 72 centimeter en oaien 68 centimeter gemiddeld.

Lichaamsgewicht: Een ooi weegt 80 kilogram gemiddeld en het gemiddelde gewicht van een ram is 100 kilogram.

3.14.2 Productie

3.14.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.14.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Europe score:

3.14.2.3 Wol

Wolopbrengst: De wolopbrengst is 4a5 kilogram (Schapennet, 2010).

Wolkwaliteit: De kleur varieert enorm, van heel licht tot heel donkergrijs en is makkelijk, zonder de wol vooraf te kaarden, te verwerken. Hierdoor valt de wol in klasse drie (Schapennet, 2010).

3.14.2.4 Nakomelingen

Aantal Nakomelingen: Bij schapen die voor het eerst aflammeren 1,4 lam gemiddeld en bij oudere ooien 2 gemiddeld (Blauwe Texelaar stamboek, 2010).

3.14.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.

Levensduur: Het schaap heeft een lange levensduur (Schapennet, 2010)

Voergedrag:

Algemene gezondheid:

Vruchtbaarheid: De blauwe texelaar staat bekend als een zeer vruchtbaar ras (Schapennet, 2010).

Mestproductie:

3.14.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct: De Blauwe Texelaar kent uitstekende moedereigenschappen (Schapennet, 2010).

Mens- dier relatie: De Blauwe Texelaar heeft een uitstekend karakter (SZH, 2010).

Kuddegedrag:

3.14.5 Robuustheid/exterieur

Aflamgemak: De schapen lammeren uitzonderingen daargelaten erg gemakkelijk (Schapennet, 2010).

Geboortegemak:

Omgang met wisselende omstandigheden:

Uiervorm:

Benen en klauwen: Het beenwerk is goed (Blauwe Texelaar fokkers, 2010).

3.14.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds:

Beschreven sinds: 1968 (Blauwe Texelaar stamboek, 2010).

Bedrijven in Nederland nu:

3.14.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

Het aantal Blauwe Texelaar in Nederland was in 2002 voor ooien 3500 en 250 rammen. In 2007 was het aantal ooien 4620 en het aantal rammen 263 (Zijderveld e. a., 2008).

Inteeltpercentage:

3.14.8 Samenvatting interview Blauwe Texelaar

De heer C. de Wildt uit Zuidoost Beemster houdt Blauwe Texelaars. De keuze voor dit ras was bewust. Er waren al een paar Witte Texelaars en er was nog een stukje land over. Dus probeerde meneer de Wildt een paar Blauwe Texelaars te bemachtigen. Tegenwoordig is meneer de Wildt zelf inspecteur van het Blauwe Texelaar stamboek.

De hoeveelheid wol die de Blauwe Texelaar produceert is 3,5 kilogram. Het geslachte gewicht van een Blauwe Texelaar is tussen de 18 en 25 kilogram.

De geboorten verlopen gemakkelijk. Er wordt gemiddeld 1,8 lam per jaar gebracht. Soms is er te weinig melk voor de lammeren.

Het karakter van de Blauwe Texelaar is wat brutaler dan die van de witte. En de Blauwe Texelaar geeft iets meer melk en vlees. De mens dier relatie is goed. De Texelaar is beschermend naar de jongen toe en kan je soms aanvallen.

De Blauwe Texelaar heeft een goede kwaliteit voer nodig met voldoende energie. De Blauwe Texelaar doet het goed op polderlandschap.

De benen zijn soms slecht. En de uiers zijn soms slecht. De verschillen per dier binnen het ras zijn heel groot wat dit betreft.

Het is niet altijd gemakkelijk om een goede ram te vinden. Het zou kunnen helpen als er af en toe een witte ram gebruikt kon worden.

Tot slot: Wanneer er vroeger Blauwe Texelaars geboren werden uit de standaard Witte Texelaar werden de Blauwe doodgemaakt omdat ze niet gewenst waren. ‘Ze waren dan letterlijk het zwarte schaap van de kudde’.

3.15 Drents Heideschaap

Het Drentse Heideschaap is het oudste schapenras van het vasteland van West Europa. In Drenthe komt dit schapenras al vanaf 4000 jaar voor Christus voor. Het belangrijkste doel van het houden van het Drentse Heideschaap was eeuwen geleden al het verbeteren van het schrale landbouwgrond. Overdag zwierven de schapen met de herder en de hond over de heide. Overnachten deden de schapen in de kooi. Met de mest die in de kooi werd verzameld werd het akkerland bemest. Zonder deze mest was de akkerbouw eigenlijk onmogelijk. Het Drents Heideschaap is een oud en primitief ras. Er zijn twee soorten Drentse Heideschappen. Het oude en het nieuwe soort. In dit hoofdstuk wordt het oude soort beschreven, deze is kleiner en fijner, de neus is korter en rechter dan het nieuwe ras dat waarschijnlijk een kruising is met grotere rassen. Het Drents Heideschaap is het enige gehoornde Nederlandse schapenras. Het Drents Heideschaap wordt gehouden voor de begrazing van heidevelden. Het ras komt nu vooral voor in het Noordoosten van Nederland (SZH, 2010)

Afbeelding 16: Drents Heideschaap (SZH, 2010)

3.15.1 Algemene kenmerken/aftekeningen

Kleur: De voskleur is de meest voorkomende kleur, hierin zijn verschillende varianten zoals de lichtvos, vaalvos, gemengd vos, donkervos, lichtdonkervos. Andere kleurslagen zoals zwart, wit, baggerface (dassenkop), kassenbeuker en smodde (met grove stippen) komen voor (SZH, 2010).

Aftekeningen:

Hoogte: De schoft is zo'n 60 centimeter hoog (SZH, 2010).

Lichaamsgewicht: Een volwassen ooi weegt zo'n 35 tot 40 kilogram (SZH, 2010).

3.15.2 Productie

3.15.2.1 Melk

Kilogram melk per dier per lactatie gemiddeld:

Percentage eiwit:

Percentage vet:

3.15.2.2 Vlees

Kilogram geslacht gewicht:

Europe score:

3.15.2.3 Wol

Opbrengst: De wolopbrengst is 1 tot 2 kilogram per dier (Nederlandse vereniging Drents Heideschaap, 2010).

Wolkwaliteit: De wol is in drieën te delen. De kortfijne onderwol, de lange harige vezel en de zogenaamde kemp. De kwaliteit valt onder heide en harige wol. En valt daardoor in type II wol (Nederlandse vereniging Drents Heideschaap, 2010).

3.15.2.4 Nakomelingen

Opbrengst Nakomelingen: Meestal wordt er een lam geboren, maar bij betere voeding is twee ook mogelijk (Nederlandse vereniging Drents Heideschaap, 2010).

3.15.3 Duurzaamheid/de mate van belasting van het milieu.

Levensduur: Het zijn erg duurzame dieren met een sterke overlevingsdrang (SZH,2010).

Voergedrag: De dieren kunnen toe met erg sober voer. Heide met een paar grassprietjes is al voldoende. Bij te veel krachtvoer worden ze snel te vet (Zegwaard e.a.,2010)

Algemene gezondheid:

Vruchtbaarheid: Bij het oude type wordt er meestal een lam geboren.

Mestproductie:

3.15.4 Gedrag/karakter

Moederinstinct: De moederzorg is uitstekend (Nederlandse vereniging Drents Heideschaap, 2010).

Mens- dier relatie: Het schaap kent een hoge zelfredzaamheid, maar met de vaste verzorger wordt doorgaans een sterke band opgebouwd (Nederlandse vereniging Drents Heideschaap, 2010).

Kuddegedrag:

3.15.5 Robuustheid/exterieur

Lammergemak: De lammeren worden bijna altijd zonder tussenkomst van mensen geboren (Nederlandse vereniging Drents Heideschaap, 2010).

Geboortegemak:

Omgang met wisselende omstandigheden:

Uiervorm:

Benen en klauwen: Het beenwerk is goed met droge pezige gewrichten (Nederlandse vereniging Drents Heideschaap, 2010).

3.15.6 Cultuurhistorische waarde

Gezien op schilderijen sinds:

Beschreven sinds: Vanaf 4000 v. chr. kwamen ze al voor in Drenthe. Waarschijnlijk zijn ze meegenomen vanuit Frankrijk.

Bedrijven in Nederland nu: Er zijn nog 100 houders van Drentse Heideschappen (Zijderveld e.a.,2008).

3.15.7 Genetische diversiteit

Het aantal volwassen zuivere dieren in Nederland (bloedvoering minstens 87,5 procent):

In 2002 waren er nog maar zo'n 1312 fokooien en 87 fokrammen. In 2007 waren er 2658 fokooien en 201 fokrammen (Zijderveld e.a.,2008).

Inteeltpercentage:

3.15.8 Samenvatting interview Drents Heideschaap

Om meer te weten te komen over het Drents heideschaap is mevrouw M. Duinkerke uit Balloo geïnterviewd. Mevrouw Duinkerke is een van de herders van Balloo. De schapen worden bedrijfsmatig gehouden voor natuurbeheer en de verkoop van de producten die de schapen leveren. De keuze voor het Drents heideschaap was een bewuste keuze. Haar man is

een Drent en het Drents heideschaap hoort thuis in dat gebied. Ze hebben zelf het echte Drentse Heideschaap in de kudde terug gefokt. Ze zijn al 28 jaar bezig met dit ras. Het doel van het houden van dit ras is landschapsbeheer en het verkopen van vlees en wol. De vacht is mooi met veel kleuren en het is een echte haarschaap. De hoeveelheid wol die het schaap oplevert is onbekend. De wol is geschikt om te vilten en om vloerkleden of tapijten te maken.

Het aantal nakomelingen dat het schaap brengt is 1,4.

Het vlees heeft een wildsmaak door het speciale voer dat het Drents heideschaap op de heide eet. Dit zijn kruiden, paddestoelen en heide. Het geslachte gewicht van een Drents heideschaap is ongeveer 20 kilogram. Dit vlees gaat naar ambachtelijke slagers en daar wordt er speciale salami van het vlees gemaakt.

Het fokdoel is een echte raszuivere gehoornde Drent te fokken met een goede steile neus een mooie vacht met los vallend haar. Een rechte rug en stevige benen die niet te hakkig zijn. Het Drents heideschaap is een echt natuurdier, weinig kwetsbaar voor ziekten en ze kunnen jaarrond buiten blijven, waar ze veel beweging krijgen. Ze gaan vanaf 10.00 uur de heide op en 16.00 uur zijn ze weer binnen.

De ooien zijn zelfredzaam met aflammeren. Het moedergevoel is meestal goed. Wanneer dit niet het geval is word het lam niet apart verzorgd, dit is de natuurlijke selectie. De ooien die de lammeren niet accepteren gaan weg.

De benen zijn goed. Af en toe zijn er klauwproblemen. Bij vettig grasland worden de schapen hoefbevangen. Er wordt een keer per jaar geënt tegen rotkreupel en in en uitwendige parasieten. De ooien worden gemiddeld 5 jaar op dit bedrijf.

In de winter krijgt het Drents heideschaap natuurrhooi bijgevoerd, en geen krachtvoer. Wat voer betreft is het dier sober. Alleen wanneer de ooien lammeren hebben, hebben ze iets meer voer nodig. Het Schaap kan niet tegen de schommelingen van bijvoorbeeld schraal naar ineens goed gras. Vaak krijgen ze diarree wanneer dit gebeurt.

Er zijn geen problemen met het vinden van een goede ram. Ze is zelf keurmeester dus ze weet waar de goede rammen zitten en men wil wel ruilen met andere fokcentra.

3.16 Kwaliteiten runderrassen

	Blaarkop	Brandrood	FH	Fries Roodbont	Lakenvelder	Witrik	MRIJ
Aantal houders	23	22	20 -30		-	6	25
Dieren	1.540	520	3.500	346	-	3.000	15.000
Productie							
Melkproductie	6059	4244(286dgn.)	6726	5633	3714(240dgn.)	5000	6743
Eiwitpercentage	3.61	3.35	3.60	3.53	3.31	-	3.63
Vetpercentage	4.38	4.03	4.55	4.54	3.96	-	4.45
Vleesopbrengst	-	300-350 kg gemiddeld	276 kg (stier)	370 kg (stier)	-	320-340 kg koeien	280 kg (stier)
Vleeskwiteit	O+ of R-	-			-	-	-
Duurzaamheid							
Vruchtbaarheid	3	3	3	2	3	-	3
Levensduur	3	3	-	3	3	3	3
Voergedrag	3	3	3	3	3	3	3
Alg. gezondheid	2	3	2	2	-	-	3
Mestproductie	-	-	-	-	-	-	3
Gedrag/Karakter							
Moederinstinct	3	3	3	3	3	3	3
Mens/dierrelatie	3	1	3	3	3	3	3
Melkbaarheid	-	-	-	3	-	3	3
Robuustheid							
Afkalfgemak	3	3	3	2	-	-	3
Geboortegemak	3	-	-	-	-	-	-
Omgang wisselende omsth.	3	3	3	3	2	-	3
Uier	1	-	1	-	-	-	1
Benen en klauwen	3	3	-	-	3	3	3
Cultuurhist. waarden							
Weergegeven op schilderijen	300-1500	-	-	-	1430	300-1500	-
Beschreven sinds	14 ^e eeuw	20 ^e eeuw	-	300-1500	12 ^e eeuw	1344	20 ^e eeuw
Genetische diversiteit							
Inteelpercentage	-	2%	-	-	-	-	4.48%

Tabel 4: Kwaliteiten van de runderrassen

3.17 Kwaliteiten schapenrassen

	<u>Schoonebeker</u>	<u>Veluws heideschaap</u>	<u>Zwartbles</u>	<u>Kempisch heideschaap</u>	<u>Mergellandschaap</u>	<u>Fries en Zeeuws melkschaap</u>	<u>Blauwe Texelaar</u>	<u>Drents Heideschaap</u>
Aantal dieren in Nederland	1477 fokooien, 70 fokrammen	1400 fokooien en 70 fokrammen	2500 fokooien en 170 fokrammen	1802 fokooien en 44 fokrammen	579 fokooien en 57 fokrammen	9000 dieren totaal	4620 fokooien en 263 fokrammen	2658 fokooien en 201 fokrammen
Aantal houders	35	7	260	7	40	56	275	100
Productie								
Kilogram melk	-	-	-	-	-	500 kg	-	-
Percentage eiwit	-	-	-	-	-	-	-	-
Percentage vet	-	-	-	-	-	-	-	-
Kilogram geslacht gewicht	-	-	25-30 kg	20-22 kg	-	15 kg	21-22 kg	20 kg
Seurop score	-	-	-	-	-	-	-	-
Kilogram wol	-	-	3 kg	3 kg	4-5 kg	4-6 kg	4-5 kg	1-2 kg
Kwaliteit	Type III	Type III	Type III	Type II	Type III	II	III	Type III
Aantal nakomelingen (per jaar)	1 a 2	1	2,3	1,5	2 als volw.	2,4	2 als volw.	1-2
Duurzaamheid								
Levensduur	-	-	-	3	-	-	3	3
Voergedrag	3	-	3	2	3	1	2	3
Algemene gezondheid	3	-	2	3	3	-	-	3
Vruchtbaarheid	2	-	3	2	3	3	3	-
Gedrag/karakter								
Moederinstinct	3	-	3	3	-	3	3	3
Mens –dierrelatie	1	-	3	3	3	3	3	3
Kuddegedrag	3	-	3	3	3	-	-	3
Robuustheid/exterieur								
Aflanggemak	3	-	3	3				
Geboortegemak	3	-	3	3				
Omgang met wisselende omstandigheden	3	-	3	2				
Uivorm	-	-	2	-				
Benen en klauwen	3	-	3	-				
Cultuurhistorische waarde								
Gezien op schilderijen sinds	-	-	-	-				
Beschreven sinds	-	-	-	-				
Genetische diversiteit								
Inteeltpercentage	-	-	-	-				

Tabel 5: Kwaliteiten van de schapenrassen

3.18 Confrontatiematrix runderrassen

	<u>Blaarkop</u>	<u>Brandrood</u>	<u>FH</u>	<u>Fries Roodbont</u>	<u>Lakenvelder</u>	<u>MRIJ</u>	<u>Witrik</u>
Extensieve melkveehouderij	3	1	3	3	2	3	3
Intensieve melkveehouderij	1	1	1	1	1	2	1-2
Extensieve vleesveehouderij	2	3	2	2	2	2	2
Intensieve vleesveehouderij	1	1	1	1	1	1	1
Natuurbegrazing	2	3	2	2	3	2	2
Kinder/zorgboerderij	3	1	3	2	3	3	3

Tabel 6: Confrontatiematrix runderrassen

1=ongeschikt 2=beperkt geschikt 3=geschikt

3.19 Confrontatiematrix schapenrassen

	<u>Blauwe Texelaar</u>	<u>Drents Heideschaap</u>	<u>Fries en Zeeuws melkschaap</u>	<u>Kempisch heideschaap</u>	<u>Mergel- land- schaap</u>	<u>Schoone- beker</u>	<u>Veluws heideschaap</u>	<u>Zwart- bles</u>
Extensieve melkveehouderij	1	1	3	1	1	1	1	2
Intensieve melkveehouderij	1	1	3	1	1	1	1	2
Extensieve vleesveehouderij	1	2	1	2	2	2	2	3
Intensieve vleesveehouderij	3	1	1	1	1	1	1	3
Natuurbegrazing	1	3	1	3	3	3	3	2
Kinder/zorgboerderij	1	1	3	2	3	1	1	2

Tabel 7: Confrontatiematrix schapenrassen

1=ongeschikt 2=beperkt geschikt 3=geschikt

3.20 Samenvatting gebruiksdoelen

Intensieve melkveehouderij

Wanneer een rund of een schaap wordt gehouden voor de intensieve melkveehouderij zijn de volgende kwaliteiten van belang:

- Een hoge melkproductie met daarbij hoge gehalten.
- Goede omgang met krachtvoer achtige producten

Extensieve melkveehouderij

Wanneer een rund of een schaap wordt gehouden voor de extensieve melkveehouderij zijn de volgende kwaliteiten van belang:

- Melk kunnen produceren op structuurrijk en eiwitarm voer.
- Goede omgang met wisselende omstandigheden

Intensieve vleesveehouderij

Wanneer een rund of een schaap wordt gehouden voor de intensieve vleesveehouderij zijn de volgende kwaliteiten van belang:

- Hoge groeisnelheid zonder vervetting
- Goede omgang met krachtvoer achtige producten

Extensieve vleesveehouderij

Wanneer een rund of een schaap wordt gehouden voor de extensieve vleesveehouderij zijn de volgende kwaliteiten van belang:

- Vleesaanzet op structuurrijk en eiwit arm voer
- Goede omgang met wisselende omstandigheden
- Goed moederinstinct

Natuurbegrazing

Wanneer een rund of een schaap wordt gehouden voor natuurbegrazing zijn de volgende kwaliteiten van belang:

- Gemakkelijke geboorten.
- Goed om kunnen gaan met lage kwaliteit ruwvoer.
- Goed moederinstinct, maar niet gevaarlijk voor de mens.
- Goed kudde instinct.
- Goede omgang wissende omstandigheden.

Kinderboerderij/zorgboerderij

Wanneer een rund of een schaap wordt gehouden op een kinderboerderij/zorgboerderij zijn de volgende kwaliteiten van belang:

- Rustig karakter.
- Omgaan met wisselende omstandigheden.

4. Discussie

Literatuuronderzoek

Over bepaalde rassen is weinig informatie te vinden. Verder is de informatie die gevonden is niet altijd wetenschappelijk onderbouwd.

Door de omvang en het grote aantal verschillende rassen binnen het onderzoek is waarschijnlijk niet alle beschikbare informatie benut. Hierdoor is het onderzoek op bepaalde punten oppervlakkig gebleven.

Niet alleen is er weinig informatie over de verschillende rassen bekend, maar ook over de verschillende gebruiksdoelen ontbreekt informatie. Hier zou meer onderzoek naar moeten worden gedaan.

Ook is er vooraf aan het onderzoek niet bepaald waar de informatie vandaan moest komen. Belangrijke bronnen zijn hierdoor niet benut.

Interviews

Per ras is er maar een houder geïnterviewd. Om een betrouwbaarder beeld van het ras te krijgen zouden er meerdere houders per ras geïnterviewd moeten worden.

Binnen dit onderzoek is er bewust voor gekozen om houders te interviewen die gelden als erkend fokcentrum.

De personen die zijn geïnterviewd hebben over het algemeen een functie binnen het stamboek of vereniging van het ras, hierdoor zullen de houders wel een algemener beeld hebben over het ras.

5. Conclusie

Uit het onderzoek kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- Zeldzame rassen moeten in de toekomst behouden blijven vanwege de kwaliteiten die ze bezitten.
- Om de genetische diversiteit van de rassen te behouden zijn fok zuivere dieren noodzakelijk.
- Er is weinig onderzoek verricht naar de kwaliteiten van de verschillende rassen.
- Er is weinig onderzoek verricht naar de gebruiksdoelen en de kwaliteiten die deze doelen vereisen.
- Een belangrijke kwaliteit van de traditionele Nederlandse runder- en schapenrassen is de cultuurhistorische waarde die de dieren hebben.

6. Aanbevelingen

De volgende aanbevelingen zijn in dit rapport van belang:

- Om de rassen te behouden is het aan te bevelen zuivere dieren te fokken.
- Er zou meer onderzoek moeten worden gedaan naar de kwaliteiten die de rassen bezitten.
- Meer onderzoek is gewenst naar welke kwaliteiten nodig zijn voor de gebruiksdoelen.
- Bij de keuze voor een ras zou er bewuster moeten worden gekeken naar de kwaliteiten die nodig worden geacht voor het desbetreffende gebruiksdoel.
- De traditionele runder- en schapenrassen kunnen vermarkt worden met behulp van de kwaliteit cultuurhistorische waarde.

7. Bronnenlijst

Boeken en rapporten

- Banks, E. M., Heisey, J. A., 1977, Animal behavior. Educational methods**
- Biewenga G.,** Middelkoop J., van,Ouweltjes W. , Remmelink G., Wmmenhove H., 2009, handboek melkveehouderij
- Boer J. de,** 1989, vergelijking Flevolander en Swifter schaaap
- CGN,** 2009, Brochure Brandrood Rund EU GENRES 870/04 project EURECA
- CGN,** 2009, Brochure Groninger Blaarkop. EU GENRES 870/04 project EURECA
- CGN,** 2009. Brochure MRIJ[javascript:void\(\)](#) EU GENRES 870/04 project EURECA
- Coenders,** 1996, het Kramers woordenboek
- Cr-delta,** 2008, inbreeding in Dutch dairy cattle
- Van Dale,** 2005, groot woordenboek van de Nederlandse taal
- Faber Z.,** Van Tilburg M., De Ruig T., Tolkamp W., Hees E., 2009, Blaarkoppen in het groene hart
- De Greef K.,** 2003, Robuustheid in de veehouderij
- De Haan M. H. A.,** Veerkamp R. F., Hollander C. J., 2005., Het belang van bedrijfsspecifieke stikstofexcretie voor MRIJ-bedrijven
- Hassink J.,** Agricola H. J., Haubenhofers D. K., 2009, De ontwikkeling van landbouwtak op zorgboerderijen
- Hiemstra S. J.,** de Haas Y., Mäki-Tanila A., Gandini G., 2010, Local cattle breeds in Europe
- Jochems A. A. F.,** Joosten F. D. M. G., 2006, Coelho Zakwoordenboek der geneeskunde
- Van der Knaap J.,** 2007, Onwennig met robuustheid
- Van der Kolk, L. j.,** Van Laarhoven W., 2005, werken aan duurzaam melkvee: een aanpak voor het bevorderen van de duurzaamheid van de Nederlandse melkveestapel. (Rapport om opdracht van het productschap zuivel).
- Kuit H. G.,** 1994, veehouderij in natuurbeheer, een verkenning voor bedrijfssystemen
- Nielsen, H. M.,** Christensen, L. G., Ødegård j, 2006, A method to define breeding goals for sustainable dairy cattle production.
- Oldenbroek J. K.,** 1988, Feed intake and energy utilization in dairy cows of different breeds
- Dr. Philippa M,** dr. Debrabandere F., dr. Quak A., 2003-2009, Het Etymologisch woordenboek van de Nederlandse taal
- PVE,** 2008, Slachten, wegen en classificeren van runderen
- Van Reenen K.,** 2009, Welke kenmerken horen bij een robuuste koe?
- Ruis M.,** Pinxterhuis I., Vrolijk, M., 2010, update welzijnsprestaties biologische veehouderij
- Theunissen B.,** 2010, De Koe, het verhaal van het Nederlandse melkvee 1900-2000
- Westera A.,** Harmsen H. E., 1978, Twee krachtvoerniveaus voor vleesstieren met verschil in aanleg voor de vleesproductie
- De Winter M. A.,** Vogelzang, T. A., van Schaick J. 2010, De Blaarkop: ouderwets goed
- Zegwaard A.,** Oldenbroek K., van Everdingen J., Buiters R., 2010, Variatie in vee
- Zijdeveld F. G. van,** A. Davidse, A. Bossers, L. J. M. van Keulen, 2008, Fokkerij en inteeltbeheersing bij schapen en geiten.

Tijdschriften

Veldman J. W., 2008, Vleesveehouderij maakt omslag naar extensief, Agrarisch dagblad, 21 november 2008

Van der Knaap J., 2007, Onwennig met robuustheid, Veeteelt, 1 maart 2007

Internetsites

www.blaarkop.net →rasinformatie en artikelen

www.blauwetexelaar.nl →informatie

www.cbs.nl → home →toelichting → intensief extensief

www.cr-delta.nl → Jaarstatistieken → CRV Jaarstatistieken

www.drentsheideschaap.nl →Drents heideschaap →raskenmerken en historie

www.drentsheideschaap.nl →Schoonebeker→raskenmerken en historie

www.friesroodbont.nl →Fries Roodbont vee

www.grienenest.nl →dieren→koeien→Fries Hollandse koeien

www.kempischheideschaap.nl →ras beschrijving→historie

www.lakenvelderrund.nl →het ras→de beschrijving van het ras en de geschiedenis van het ras

1.www.melkschappen.nl →Fries melkschaap/Zeeuws melkschaap →geschiedenis

2.www.melkschappen.nl → rasstandaard

www.mergellandschaap.nl →rasbeschrijving

www.nzs.nl → Het Zwartbles

www.schaapskudde.nl → Historie en de schapen

www.stamboekblauwetexelaars.nl → Het stamboek

www.szh.nl →Zeldzame huisdieren → diersoorten → runderen/schapen

www.vereniginghetbrandroderund.nl → Geschiedenis en rasbeschrijving, eigenschappen en exterieur

www.witrik.nl →witrik

www.zuivelonline.nl → Koe en boerderij → De koe → rassen

Bijlagen

Bijlage 1: Namenlijst geïnterviewde personen

Ras	Geïnterviewden	Plaats
Blaarkop	Dhr. Theus de Ruig	Winsum
Brandrood rund	Dhr. Antoon Klomp	Loenen
FH	Dhr. Gerben Engwerda	Tytsjerk
Fries Roodbont	Mw. Petra Beerda	IJlst
Lakenvelder	Dhr. Geert Kok	Boschoord
Witrik	Dhr. Arnold v/d Veen	Twijzelerheide
MRIJ	Dhr. Johan van der Wijst	Boerdonk
Schoonebeker	Mw. Annelies Nieukerken	Orvelte
Veluws Heideschaap	Dhr. Maarten W. Volkers	Nijverdal
Zwartbles	Fam. De Ram	Noordwolde
Kempisch Heideschaap	Dhr. Sjraar van Beek	Venlo
Mergellandschaap	Mw. Daphne van Rooden	Blokker
Drents Heideschaap	Mw. Marianne Duinkerken	Balloo
Fries/Zeeuws Melkschaap	Mw. Nelleke Meersma	Garderen
Blauwe Texelaar	Dhr. Co de Wildt	ZuidOost Beemster

Bijlage 2: Beschrijving van de te meten punten

Productie

1. Melkproductie (in kg)
2. Eiwitpercentage (%)
3. Vetpercentage (%)
4. Vleesopbrengst (kg)
5. Vleeskwaliteit (SEUROP)
6. Wolopbrengst (kg)
7. Wolkwaliteit (types)
8. Nakomelingen (aantal)

Duurzaamheid

1. Levensduur (jaren)
2. Voergedrag (beschrijvend) 1=veeleisend, 2=matig sober 3 =sober
3. Algemene gezondheid (beschrijvend) 1=vatbaar voor ziekten, 2=matig vatbaar voor ziekten, 3=weinig vatbaar voor ziekten
4. Mestuitstoot (hoeveelheid CH₄, CO₂ en N₂O) 1=hoge uitstoot, 2=matige uitstoot, 3=lage uitstoot

Gedrag/Karakter

1. Moederinstinct (beschrijvend) 1=geen moederinstinct, 2=matige moederinstinct, 3=goede moederinstinct
2. Mens/dierrelatie (beschrijvend) 1=niet gericht op mensen/schuw, 2=matig gericht op mensen/matig schuw, 3=gericht op mensen
3. Melkbaarheid (beschrijvend) 1=slecht melkbaar, 2= matig melkbaar, 3=melkbaar

Robuustheid

1. Afkalfgemak (beschrijvend) 1=moeilijk afkalven/veel keizersneden 2=matig afkalven/vaak helpen soms keizersnede, 3=zelfredzaam tijdens afkalven
2. Geboortegemak (beschrijvend) 1=geboorte erg zwaar voor nakomeling/veel sterfte tijdens geboorte, 2=geboorte matig zwaar, 3=geboorte gaat gemakkelijk/nakomeling is vitaal.
3. Omgang met wisselende omstandigheden (beschrijvend) 1=kan niet omgaan met wisselende omstandigheden, 2=kan matig omgaan met wisselende omstandigheden, 3=kan goed omgaan met wisselende omstandigheden
4. Uiervorm (beschrijvend, eventueel cijfers bedrijfsinspectie) 1=uier hangt laag bij de grond, speenplaatsing is slecht, ophangband snel slap, 2=uier is matig, 3=uier is goed
5. Benen en klauwen (beschrijvend) 1=benen en klauwen zijn slecht, 2 benen en klauwen zijn matig, 3=benen en klauwen zijn goed

Cultuurhistorische Waarde

1. Weergegeven op schilderijen sinds (jaartallen)
2. Beschreven sinds (jaartallen)
3. Aantal houders (aantallen)

Genetische diversiteit

1. Dieren (aantallen)
2. Inteeltpcentage (%)

Bijlage 3: Interview

Algemeen

Hoe bent u begonnen met het ras? En was dit een bewuste keus?

Hoe zou u het doel waarvoor u uw dieren heeft willen typeren?

2. Productie:

Als het gaat om productie, zijn er dan eigenschappen van de dieren waardoor ze positief opvallen?

Zijn er ook nog eigenschappen van de dieren die de productie beperken?

Wat is volgens u voor een producent de beste manier om dit ras te vermarkten? Waar liggen de kansen?

Welke bedreigingen (Dit zijn de struikelblokken die de omgeving veroorzaakt, zoals evt. het melkquotum of dat de overheid bepaald dat er minder krachtvoer gebruikt mag worden) er volgens u voor dit ras met betrekking tot de productie?

Melk

Bij een zeldzaam ras kan de prijs van de melk verschillen omdat er een verhaal achter de melk zit. Bijvoorbeeld bij waterbuffels is de prijs hoger omdat deze melk speciaal geschikt is voor mozzarella vanwege de melksamenstelling, maar dit zou ook kunnen zijn omdat het ras zo speciaal is. Wat maakt de melk van jullie dieren, dit ras, speciaal?

Ontvangt u meer geld voor de melk omdat het als een speciaal product uit de streek geldt of omdat u dieren houdt van een zeldzaam ras?

Hoeveel KG melk geven uw dieren gemiddeld? (KG)

Melk met een hoog percentage is nodig om meer boter te kunnen maken. Wat is het vet percentage gemiddeld van uw dieren?

Eiwitrijke melk is nodig om kaas te bereiden. Wat is het eiwitpercentage gemiddeld bij uw dieren?

Vlees

Hoeveel kg vlees wordt er gemiddeld opgebracht per dier? (KG)

Wat maakt het vlees van dit ras speciaal of bijzonder?

Bijvoorbeeld vlees van het brandrode rund levert meer geld op omdat dit van het speciale brandrode zeldzame ras komt.

Wat is dit verhaal als je het als een speciaal (streek)product op de markt zet?

Zijn jullie tevreden over de beveleesdheid van jullie dieren? En over het vet in het vlees?

Zou u een beschrijving kunnen geven van het vlees qua smaak, textuur, malsheid, etc?

Wol

Hoeveel kg wol brengt een gemiddeld schaap van dit ras per jaar op? (KG)

Ook bij wol kan het ras een rol spelen waardoor de hoeveelheid wol meer opbrengt dan gemiddeld. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld de vacht van het Kerry Hill schaap. Deze staan bekend om hun hoge kwaliteit en worden dan ook vaak gevraagd voor kleinschalige verwerking. Hierdoor wordt er vaak een hogere prijs verkregen. Daarom hier de vraag hoeveel levert een KG wol van dit ras op?

Als u de wol zou moeten omschrijven, wat zou u dan zeggen over de kleur, fijnheid en kwaliteit?

Nakomelingen

Hoeveel nakomelingen heeft dit ras gemiddeld per jaar? (aantal per jaar)

Wat is de gemiddelde (Vlees)opbrengst per dier en hoe oud zijn ze dan? (KG)

3. Duurzaamheid/de mate van de belasting van het milieu:

Als het gaat om de duurzaamheid van uw dieren, wat zijn dan de positieve eigenschappen?

Zijn er ook nog eigenschappen van de dieren die de duurzaamheid beperken?

Wat zijn volgens u de kansen voor uw dieren t.o.v. duurzaamheid en milieu?

Wat zijn volgens u de bedreigingen voor uw dieren t.o.v. duurzaamheid en milieu?

Mest

Wat zijn uw ervaringen met de uitstoot van ammoniak en de mest?

Levensproductie

Hoe lang gaat het dier mee en hoeveel is de productie van het dier in totaal, vlees, melk, wol en nakomelingen? (als u dat in kg uit zou moeten drukken, hoeveel kg is dat gemiddeld?)

Erfelijke gebreken

Heeft u er wel eens van gehoord dat er bij dit ras nakomelingen geboren worden die een erfelijke afwijking hebben? Heeft u dit zelf wel eens meegemaakt? Hoe vaak komt dat ongeveer voor?

Voergedrag

Hoe zouden uw dieren zich handhaven als zij jaarrond in natuurgebieden bevinden?

Hoe zouden uw dieren omgaan met ruwvoer gewonnen uit natuurgebieden?

Wat maakt uw dieren speciaal of bijzonder met betrekking tot voeropname en voerkwaliteit?

Wat is voor deze dieren het beste voerschema en hoe managet u dit?

Vind u het belangrijk dat het milieu zo weinig mogelijk lijdt onder het houden van uw dieren?

Beïnvloedt dat uw keuze voor het ras?

4. Gedrag / Karakter:

Vindt u het karakter van dit ras prettig? Zo ja, waarom?

Zijn er ook dingen in het karakter van de dieren die u minder aanspreken?

Kunt u een beschrijving geven van het karakter en gedragingen van dit ras?

Hoe verschilt het gedrag tussen mannelijke en vrouwelijke dieren?

Kudde instinct

Wanneer staat de kudde buiten en wanneer binnen?

Is het gedrag van de dieren anders tussen wanneer ze binnen en wanneer ze buiten staan? Zo ja, op welke manier?

Kunt u de rangorde in de kudde makkelijk onderscheiden? Zo ja, hoe doet u dat?

Moedergevoel

Vindt u de moeders beschermend voor hun jongen? Zo ja, op welke manier?

Hoe gedragen de jonge dieren zich? Kunt u een beschrijving geven van de ontwikkeling van het gedrag van jong dier tot volwassen dier?

Mens- dier relatie

Wanneer u de dieren roept komen ze dan juist bij u of lopen ze eerder weg? Wordt dit ook anders wanneer u meer of minder aandacht aan de dieren geeft?

Heeft u een hechte band met uw dieren?

Kunt u de dieren onderscheiden op basis van hun gedrag? Kunt u daar een voorbeeld van geven?

Hoe gedragen de dieren zich wanneer er vreemden in de buurt zijn?

5. Robuustheid:

Als het gaat om de robuustheid van uw dieren, wat zijn dan de positieve eigenschappen?

Zijn er ook nog eigenschappen van de dieren die de robuustheid beperken?

Vindt u dit ras een robuust ras en waarom?

Wanneer vindt u een ras of dier robuust?

Zijn de dieren zelfredzaam of hebben ze juist wat meer aandacht van u als verzorger nodig?

Is het dier flexibel? Hiermee wordt bedoeld is het dier bestand tegen schommelingen in kwaliteit van voeding, omgeving, verzorging?

Hoe verlopen de geboorten?

Heeft dit ras vaak gezondheidsproblemen? Hoe vaak komt de dierenarts langs?

Leven de koeien vaak van heel goed gras, of juist wat armer gras? Kunnen ze daar goed tegen?

Zijn de dieren vaak ziek? Hoe vaak komt de dierenarts ongeveer?

6. Cultuurhistorische waarde:

Waarom heeft u voor dit ras gekozen?

Hoe lang bent u of uw familie al met dit ras bezig?

Werd het toen ook al als iets bijzonders gezien of was het heel normaal om dit ras te houden?

Is het ras in deze streek erg in trek of niet? Is dit altijd al zo geweest of is dit in de loop van de jaren veranderd?

Waarom denkt u dat andere houders overgestapt zijn op de meer gangbare rassen?

7. Genetisch diversiteit:

Hoe gaat het met de verwantschap van uw eigen dieren? Kunt u gemakkelijk vreemd bloed vinden?

Is het makkelijk om goede stieren / rammen te vinden?

Wat is volgens u een goed fokdoel voor dit ras?

Wat vindt u van de registratieplicht bij genetische afwijkingen? Is dit haalbaar? En hoe gaat dit bij u?

Zouden er nog verbeterpunten m.b.t. de werkzaamheden vanuit het stamboek? Wat zou u graag anders zien?

Tot slot:

Zijn er nog punten die wij zijn vergeten of een verhaal waarvan u vindt dat wij het echt moeten weten?